

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Střetávání zájmů Ruska a dalších aktérů v regionu
severního Kavkazu**

Anna Kohoutová

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Střetávání zájmů Ruska a dalších aktérů v regionu
severního Kavkazu**

Anna Kohoutová

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně, pouze s využitím uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, prosinec 2016

.....

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce PhDr. Davidovi Šancovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení práce.

Obsah

Úvod	6
1. Teoretická část	13
1. 1. Geopolitika a soft power	13
1. 2. Severní Kavkaz v geopolitických teoriích	19
1. 3. Konceptualizace severního Kavkazu	36
2. Výzkumná část	50
2. 1. Obsahová analýza	50
2. 1. 1. Metoda, média, korpus	50
2. 1. 2. Výsledky obsahové analýzy	53
2. 2. Ekonomický sektor	55
2. 2. 1. Obchod	56
2. 2. 2. Energetika	56
2. 2. 3. Nelegální Obchod	56
2. 3. Politický sektor	56
2. 3. 1. Politické akty a dohody	57
2. 3. 2. Diplomatické vazby a oficiální návštěvy	57
2. 3. 3. Snahy o politické změny	57
2. 4. Kulturně-sociální sektor	57
2. 4. 1. Kultura, jazyk, vzdělávání, náboženství	58
2. 4. 2. Migrace	58
2. 4. 3. Sociální vazby a nová média	58
Závěr	59
Seznam literatury	62
Resumé	69
Přílohy	70

Úvod

Oblast Euroasie hraje významnou roli v mnoha geopolitických teoriích. Stejně tak Rusko, zaujímající většinu území Euroasie, je po celá staletí důležitým mezinárodním aktérem. Jak oblast Euroasie, tak Rusko nesou své specifické znaky a vlastnosti, díky nimž přitahují pozornost vědců a výzkumníků z celého světa. Ani v současné době tomu není jinak. Oblast Euroasie se stále nachází ve středu geopolitického dění a Ruská federace je i nadále jedním z nejvýznamnějších aktérů, kteří hýbou děním v mezinárodním systému. Nicméně ani Euroasie, ani Ruská federace nejsou homogenní jednotkou, naopak – pod těmito názvy se skrývá obrovská heterogenita. Největší stát světa, Ruská federace, je dokonce natolik heterogenní, že na jeho teritoriu žije přibližně sto národů původních a dalších více než šedesát těch, které mají svůj původ vně hranic Ruské federace [Bogojavlenskij 2012]. Jejich příslušníci hovoří jazyky, které spadají do devíti jazykových rodin [Tiškov - Žuravskij - Kazmina 2008: 16 - 25] a vyznávají pět velkých světových náboženství [Tamtéž: 5]. Tato rozmanitost se projevuje především v určitých regionech Ruské federace. Jedním z takových regionů, který se významně kulturně, sociálně i demograficky odlišuje od centrálního Ruska, je severní Kavkaz. Také severní Kavkaz je sám o sobě velmi heterogenní, nicméně právě odlišnost od centrálního Ruska působí jako jednotící prvek v celé této oblasti. Právě díky této odlišnosti (ať už historické, kulturní, jazykové, sociální, demografické či náboženské) a také díky strategické poloze mezi Černým a Kaspickým mořem a mezi Evropou a Asií lze v tomto regionu vystopovat geopolitické vlivy a zájmy různých mezinárodních aktérů, kteří jsou vně Ruské federace. Severní Kavkaz tedy zůstává geopoliticky atraktivním regionem, a to i přesto, že se nachází na území Ruské federace.

Obsahem předkládané práce je zkoumání geopolitických zájmů různých aktérů v oblasti severního Kavkazu. Přestože lze tuto oblast právem chápat jako součást celého Kavkazského regionu, rozhodla jsem se svou práci zacílit právě a pouze na Kavkaz severní. Ačkoliv je Kavkaz geograficky chápán jako jedna entita, politicky je severní Kavkaz součástí Ruské federace a jižní Kavkaz se

rozděluje do tří zakavkazských republik, jimiž jsou Arménie, Ázerbájdžán a Gruzie. Vzhledem ke skutečnosti, že se práce zabývá geopolitickým aspektem daných vztahů, bylo by zkoumání oblasti celého Kavkazu příliš časově a obsahově náročné a v rámci předpokládaného rozsahu odevzdávané práce bychom tak neměli dostatek prostoru celé téma obsáhnout jinak, než jen velmi povrchně. Zaměřením se pouze na severní část Kavkazu tedy získáme možnost věnovat se problematice více do hloubky. Díky této teritoriální specifikaci navíc můžeme sledovat problematiku projektování cizích (nejen) státních zájmů na části území jiného státu. Region severního Kavkazu jsem si pro svůj výzkum vybrala proto, že jsem přesvědčená o tom, že se jedná o zcela specifický region, který se liší jak od jižního Kavkazu, tak i od zbytku Ruské federace a díky tomu se nám otevírá možnost zkoumat region samostatně.

K tomu, abych mohla výše vytyčenou problematiku zkoumat, jsem si položila následující výzkumné otázky: (1) Jací aktéři operují a projektují své zájmy v regionu severního Kavkazu? (2) Jakou roli hraje severní Kavkaz v geopolitice daných aktérů? (3) Co je charakteristické pro střetávání aktérů na území Ruské federace v daném regionu? (4) Jakou roli má kulturní odlišnost (jazyk, náboženství, etnikum) od centrálního Ruska na zájmy vnějších aktérů? (5) Co vzbuzuje geopolitický zájem vnějších aktérů o tento region? (6) Jak na aktivity vnějších aktérů na severním Kavkaze reaguje Ruská federace?

Ačkoli byl Kavkaz v minulosti dějištěm mnoha střetů geopolitických zájmů, které měly podobu ozbrojených konfliktů (lze je tedy označit jako střety v oblasti *hard power*), v současné době se tyto odehrávají především v oblasti *soft power*. Z toho důvodu práci teoreticky konceptualizuji nikoli pouze v rámci geopolitických teorií, ale také v návaznosti na koncept *soft power*. Teoretická část práce představí koncepty a termíny, ze kterých budeme v práci vycházet a které jsou zásadní pro zodpovězení našich výzkumných otázek, zejména tedy konkrétní geopolitické teorie se vztahem k severnímu Kavkazu a koncept *soft power*. Pro lepší orientaci v textu je teoretická část práce rozdělena do tří

podkapitol. Tyto kapitoly postupují od obecných konceptů a teorií ke konkrétnímu zaměření na severní Kavkaz.

V první části se věnujeme vztahu geopolitiky a *soft power*. Tradiční geopolitika a geostrategie pracují především s oblastmi konceptu *hard power*; zatímco s konceptem *soft power* pracují pouze okrajově, pokud jej vůbec berou v potaz. V současné době dochází v oblasti severního Kavkazu ke střetávání geopolitických zájmů aktérů v drtivé většině případů pouze v oblasti *soft power*; což přímo vychází z faktu, že se jedná o integrální součást Ruské federace. Z tohoto důvodu považuji za vhodné uvést, jakým způsobem spolu *soft power* a geopolitika interreagují. Zkoumáme postupné vzájemné propojování geopolitiky a *soft power* a to, jaké oblasti výzkumu toto spojení zahrnuje.

Druhá podkapitola teoretické části předkládané práce je věnována geopolitickým teoriím, které se přímo dotýkají našeho tématu. Severní Kavkaz je v mnoha geopolitických teoriích (byť ne vždy přímo) zacílen jako oblast určitého přelomu či střetu zájmů. Zaměříme se tedy konkrétně na ty teorie, které ovlivňují chování aktérů v oblasti severního Kavkazu. Využijeme díla autorů klasické geopolitiky (H. Mackinder, S. Cohen, P. Savickij, Z. Brzezinski) až po autory současné (S. Huntington, A. Dugin, G. Toal).

Poslední kapitola teoretické části je věnována konceptualizaci pojmu severní Kavkaz. Jedná se ostatně nejen o geografický, ale také politický subjekt, který je potřeba přesně vymezit pro pozdější geopolitickou analýzu. Jde o základní termín, se nímž v práci operujeme, a proto je potřeba pochopit specifika daného teritoria ve vztahu ke svému okolí, a to nejen geograficky blízkému, ale také k okolí blízkému politicky, kulturně, sociálně a ekonomicky.

Výzkumná část práce, tedy část, ve které dojdeme k odpovědím na výzkumné otázky, je rovněž rozdělena do tří podkapitol. V rámci předkládaného výzkumu se přímo nabízely dvě varianty organizace výzkumné části práce. Buďto předem určit aktéry, jejichž geopolitický vliv budeme v oblasti severního Kavkazu zkoumat, nebo rozdělit práci tematicky na sektory, v nichž budeme zkoumat střety a zájmy jednotlivých aktérů. Rozhodla jsem se pro druhý přístup,

a to z prostého důvodu; první možnost výzkumu předpokládá výběr zainteresovaných aktérů již před samotným výzkumem, což by nejspíš vedlo k přehlédnutí mnoha aktérů působících v oblasti severního Kavkazu. Druhá možnost výzkumu nám tedy umožňuje lépe analyzovat střet geopolitických zájmů různých aktérů v daném regionu.

Pro zjištění aktérů v daných tematických sektorech jsem se rozhodla využít výzkumné metody obsahové analýzy, která je pro toto, dle mého názoru, nejvhodnější. Na začátku výzkumné části práce provedu obsahovou analýzu médií, zabývajících se severním Kavkazem. Tuto analýzu časově ohraničuji rokem 2009, konkrétně 17. dubnem. Den před tímto datem oficiálně skončila druhá čečenská válka, která byla největším ozbrojeným konfliktem na severním Kavkaze od rozpadu SSSR. Korpus pro obsahovou analýzu je sestaven z internetových médií různého typu, ale obecně je zacílen na oblast severního Kavkazu. Jedná se o média různého původu, čímž se snažíme diverzifikovat náš korpus a předcházet tak totožným článkům a informacím, které by mohly být jednostranně zaměřeny. Konkrétní média, vzorce a hesla, která využívám pro obsahovou analýzu, uvádím v kapitole věnující se právě obsahové analýze, a to konkrétně na začátku výzkumné části. Výsledky obsahové analýzy následně využívám jako vstupní informace pro získání dat pro geopolitickou analýzu. Konkrétně analyzuji primární zdroje daných aktérů a jejich zájmy na severním Kavkaze. Následně ze sekundárních zdrojů a médií analyzuji jejich reálný postup a reakci Ruské federace na tato jednání.

Jak jsem již uvedla výše, celá práce je dělena do dvou částí – teoretické a výzkumné, přičemž obě tyto části jsou následně rozděleny do tří podkapitol. Teoretická část představí především region severního Kavkazu, vybrané geopolitické teorie a koncept *soft power*. Výzkumná část je rozdělena do tří tematických kapitol. Tyto kapitoly svým zaměřením odpovídají základním sektorům *soft power*. Koncept *soft power* je ve své základní podstatě představován třemi hlavními zdroji, a to kulturou, politickými hodnotami a zahraniční politikou [Nye 2004: 11]. Vzhledem k tomu, že v práci nezkoumáme

soft power konkrétního státu, ale naopak vliv různých aktérů na konkrétní region, splývají v tomto případě politické hodnoty se zahraniční politikou do jedné kategorie. Jako třetí kategorii uvádíme tedy ekonomický sektor, který může být za určitých okolností také zdrojem *soft power* [Nye 2006] a který je pro severní Kavkaz důležitý.

Výzkumné kapitoly jsou tedy zaměřeny na ekonomický, politický a socio-kulturní sektor. Každá tematická kapitola je ještě rozřazena do tří podkapitol, resp. oblastí, které ve vztahu k dané lokalitě nejvíce ovlivňují daný sektor a tedy i oblast jednání jednotlivých aktérů. V ekonomicky zaměřené kapitole to jsou obchod, energetika a nelegální obchod. Severní Kavkaz ležel na obchodní trase již v době hedvábné stezky, kromě toho jakožto příhraniční region má velké předpoklady pro rozvíjení obchodu se sousedy Ruské federace. Díky své poloze na pomezí Evropy a Asie je také skvělým prostředníkem pro tok různého (i nelegálního) zboží. Díky poloze mezi Kaspickým a Černým mořem se na území severního Kavkazu (především v některých jeho částech) nachází naleziště nerostných surovin, které v současné době představují vitální zájem snad všech aktérů mezinárodních vztahů.

Kapitola zabývající se politickým sektorem je dále rozdělena na politické akty, diplomatické vazby a snahy o politické změny. Může se zdát, že zkoumat politický sektor jakékoli integrální části Ruské federace je pouhým popisováním ať už teoretického, nebo praktického systému ruské politiky. Avšak do politického sektoru beze sporu patří také diplomacie, státnické návštěvy, přeshraniční smlouvy, spolupráce, ale také konflikty. V této části se vlastně zaměřujeme na zkoumání zahraničně-politických zájmů aktérů intervenujících v oblasti severního Kavkazu. Kromě toho sem spadá nejen oficiální střetávání státních zástupců, ale také snahy různých aktérů změnit současné politické nastavení. V dané lokalitě mluvíme především o různých radikálních islámských skupinách, které se snaží založit emirát, tedy novou státní jednotku přímo na severním Kavkaze, případně o různých skupinách separatistických, snažících se prosadit větší autonomii v rámci daného teritoria.

Poslední tematická kapitola se věnuje kulturní a sociální sféře. Tuto jsme rozdělili na oblasti (1) kultura, jazyk, vzdělávání a náboženství; (2) migrace a (3) sociální vazby a nová média. Jak jsme již uvedli, je severní Kavkaz velmi heterogenním regionem, a to především z demografického hlediska. Na tomto území žijí často etnika, která mají dvojí jazyk i kulturu – zpravidla turkickou a ruskou, často se zde tedy potkávají ruské a turkické vlivy a také islám a pravoslaví. Lze proto předpokládat, že kulturně blízcí vnější aktéři se snaží pozdvihovat tento kulturní či náboženský odkaz i přes hranice Ruské federace. V dané kapitole neopomíjíme ani historický odkaz či naopak nejnovější technologie a způsoby sociální komunikace a integrace. Vzhledem k tomu, že severní i jižní Kavkaz a také středoasijské republiky byly dlouhou dobu společně součástí SSSR a vzhledem ke společné historii i podobné kultuře, lze předpokládat různé přeshraniční sociální napojení, ať už se jedná o rodinné vazby, studijní či pracovní stáže či turismus, což přímo souvisí s novými médii, sociálními sítěmi a jejich vlivem.

Hlavním cílem předkládané práce je zodpovědět výzkumné otázky a zhodnotit geopolitickou roli a potenciál severního Kavkazu skrze chování a zájmy různých aktérů projektované do tohoto regionu a zmapovat reakce Ruské federace na tato jednání. Toto téma se stává zajímavým především právě díky zaměření se na konkrétní oblast, tj. severní Kavkaz. I přes detailní zpracování určitých témat z regionu (především) jižního Kavkazu se výzkumu severního Kavkazu, a to především v českém akademickém prostředí, stále nedostává dostatečné pozornosti (s výjimkou autorů Emila Souleimanova a Tomáše Šmída). O to pozoruhodnější je tato skutečnost, že se jedná o geopolitickou křižovatku mezi světadíly, moři i kulturami, jejíž význam stále roste. Dané téma je také zajímavé z hlediska zkoumání vstupu vnějších aktérů na území Ruské federace, byť pouze v oblasti *soft power*, a zarámováním celé problematiky do geopolitického rámce, který zahrnuje i studie nové kritické geopolitiky.

Práce je vystavěna na práci s primárními i sekundárními zdroji. Každý zdroj má ve své části své opodstatnění. Použité zdroje jsou z větší části

cizojazyčné, převážně psané buď v anglickém či ruském jazyce. V minoritě jsou pak zdroje psané česky, případně slovensky. V teoretické části čerpáme především z vědeckých knih, článků a časopisů. V části zaměřené na severní Kavkaz využíváme zdrojů ruských vědců, věnujících se geografii, historii a politice daného regionu. V dalších částech teoretické kapitoly pracujeme s klasickými díly geopolitiky a mezinárodních vztahů obecně. Jedná se o práce autorů, jako jsou J. Nye, S. Huntington či G. Toal. Výzkumná část práce čerpá do značné míry z korpusu obsahové analýzy, který je představen v kapitole 2. 1. Dále pracujeme s primárními zdroji, především s oficiálními vyjádřeními a prohlášeními různých státních i nestátních aktérů, se zněními dohod, ale také s internetovými médii nového typu, především se sociální sítí v kontakte.

1. Teoretická část

1. 1. Geopolitika a *soft power*

Jedním ze základních pramenů mezinárodních vztahů jako vědy je koncept moci. Moc nejčastěji chápeme jako schopnost přimět někoho jednat (nebo také nejednat) tak, jak chceme my. Toho lze dosáhnout mnoha způsoby. V mezinárodních vztazích byla moc tradičně chápána jako privilegium velkých, vlivných a silných. Jako prosazení moci v mezinárodních vztazích bylo tradičně chápáno užití moci vojenské, politické či ekonomické. Tyto tři sektory, vojenský, politický a ekonomický, můžeme také vnímat jako oblasti *high politics*, tedy politiky, které jsou pro stát zásadní a kterých se státy obecně nerady vzdávají. V kontextu prací J. S. Nye můžeme tyto sektory vnímat jako tradiční zdroje *hard power*. V tradičním pojetí mohou *hard power* disponovat jediní aktéři mezinárodních vztahů, a to národní státy. J. S. Nye však přichází s konceptem *soft power*, tedy takové moci, která není a priori silová, nýbrž dobrovolná. Zatímco *hard power* pracuje na principu cukru a biče, tedy přimějeme druhého aktéra jednat tak, jak chceme my, za pomoci úplatků nebo síly, *soft power* se snaží vzbudit touhu následovat naše názory a rozhodnutí a je založena na principu dobrovolnosti. *Soft power*, neboli druhá tvář moci, je založena na přitažlivosti našich myšlenek a rozhodnutí, schopnosti vyvolat obdiv, takže daný cíl chce následovat naše kroky sám od sebe [Nye 2004: 5]. Sám Nye popisuje rozdíl mezi těmito mocemi následovně: „*Nařízená moc – schopnost změnit to, co jiní dělají – spočívá v nátlaku či podbizení. Volená moc – schopnost utvářet to, co jiní dělají – spočívá v přitažlivosti kultury, hodnot a schopnosti měnit agendu politických rozhodnutí tak, že ostatní neuspějí v některých svých vyjádřeních, protože budou vypadat příliš nerealisticky*¹” [Nye 2004: 7]. Základními zdroji *soft power* jsou kultura, politické hodnoty a zahraniční politika [Nye 2004: 11].

¹ Přeloženo autorkou, původní znění: „*Command power-the ability to change what others do-can rest on coercion or inducement. Co-optive power-the ability to shape what others want-can rest on the attractiveness of one's culture and values or the ability to manipulate the agenda of political choices in a manner that makes others fail to express some preferences because they seem to be too unrealistic.*”

Soft power může být dvojsečná; stejně jako může přitáhnout pozornost a náklonnost, může ji i odvrátit. Kromě toho se na vytváření *soft power* nepodílejí pouze státní instituce dané země (nejedná-li se o silnou diktaturu), ale také firmy, univerzity, nadace, církve, neziskové organizace apod. [Nye 2004: 17].

I když se tak může na první pohled zdát, nestojí *soft power* v opozici vůči *hard power*. Tyto dvě moci nejsou výlučné, naopak mohou se doplňovat. Kromě těchto dvou mocí charakterizuje Nye ještě *economic power*, moc, která stojí mezi *soft* a *hard power* a sama o sobě není ani ‚měkká‘, ani ‚tvrdá‘. Její zdroje i nástroje mohou vykazovat známky jak *soft power*, tak *hard power*. Například ekonomické sankce či přerušení energetických dodávek vůči jinému aktéru jsou nepochybně součástí *hard power*, protože se jedná o nástroj vynucení. Naopak získávání či poskytování zahraničních investic je proces dobrovolný, založený na atraktivitě trhu, na který vstupujeme, a proto jej lze označit za *soft power* [Nye 2006]. V rámci naší práce pojmáme ekonomickou moc jako součást *soft power*, a to z toho důvodu, že zkoumáme přístup a aktivitu zahraničních aktérů do severo-kavkazského prostoru, což samo o sobě je akt dobrovolný.

S konceptem *soft power* je neodmyslitelně spojena diplomacie jako nástroj politiky i jako mezinárodní režim. Diplomacie sama o sobě je a priori mírová a nekonfliktní. Z tohoto důvodu chápeme jako přidružené koncepty a nástroje *soft power* všechny druhy diplomacie, jako jsou kulturní, veřejná, bilaterální, multilaterální, summitová, parlamentní, vojenská, veřejná, ekonomická, kulturní, neoficiální diplomacie a paradiplomacie [Jungbauer 2011].

Vývoj konceptu *soft power* jako takového umožnila měnící se povaha vojenské moci a chápání bezpečnosti. Povaha a pojetí vojenské moci se měnilo v průběhu historie; jen ve 20. století došlo několikrát k redefinování vnímání vojenské moci. Teprve od konce druhé světové války vnímáme válku jako něco nelegálního a ve své podstatě negativního. Právě v poválečných letech se ukázalo, že moc lze zajistit také jinými než vojenskými prostředky (ekonomické aktivity USA v Japonsku a Evropě). Spolu s bipolárním nastavením světa začala být vojenská moc vnímána skrze ovládání nukleární hrozby, a to i přesto, že

reálné konflikty zůstaly nukleárními zbraněmi nedotčené. K další redefinici vojenské moci došlo po ukončení studené války, kdy se proměnil charakter jednotlivých konfliktů. Ukázalo se, že konflikty mezi státními aktéry v podstatě vymizely, nicméně velký nárůst zaznamenaly konflikty s aktéry nestátními. Vojenská moc tedy přestala být výsadou států [Melissen 2005: 49].

Mohlo by se zdát, že bezpečnost je koncept přidružený k *hard power*. Obdobně jako u konceptu *soft power* dochází také k rozvoji konceptu bezpečnosti a jeho chápání. Proto dnes některé typy bezpečnosti lze zajistit nebo naopak ohrozit i skrze nástroje *soft power*. Proto je důležité vymezit pojetí bezpečnosti tak, jak s ním v práci operujeme.

Bezpečnost sama o sobě je těžce uchopitelný koncept, jehož studiu se v minulosti věnovalo více vědních oborů (strategická studia, vojenská studia, studia výzkumu konfliktu a míru apod.). Obdobně, ne-li ještě více se ale měnilo to, co pod označením bezpečnost či bezpečnostní studia chápeme. Hlavními změnami prošlo především vymezení aktérů, nástrojů, oblastí a cílů bezpečnosti. Zprvu byla bezpečnost chápána pouze na úrovni národních států a mezi nimi. Tradiční bezpečnost byla vykládána v kontextu *hard power*, teprve postupně spolu s rozvojem úrovní analýzy v mezinárodních vztazích se přidávaly i úrovně bezpečnosti, konkrétně nadnárodní a vnitrostátní. Rozšiřování konceptu bezpečnosti se věnovali autoři již v době studené války. Ti tak reagovali na propojení různých, a to i nevojenských, sektorů s bezpečností. Opravdový zlom v chápání a definování bezpečnosti přišel ale až po ukončení studené války, a to zejména díky teoretikům z Kodaňské školy. Tito autoři, především Berry Buzan, kromě státní, nadstátní a vnitrostátní roviny bezpečnosti zavádějí nové analytické roviny, konkrétně mezinárodní systémy, mezinárodní subsystémy, jednotky, podjednotky a jedince [Buzan-Waever-deWilde 1998: 14-15]. Spolu s rozvinutím rovin analýzy rozšiřují také sektory bezpečnosti, a to na vojenský, environmentální, ekonomický, společenský/societální a politický. Jinými slovy lze říci, že aktéry bezpečnosti už zdaleka nejsou jen státy, ale také mezinárodní společenství, mezinárodní organizace, státy, NGO a jednotlivci [Tamtéž: 16-17].

Témata bezpečnosti již nejsou spjata pouze s vojenským sektorem, ale objevují se koncepty energetické, lidské, environmentální, ekonomické i sociální bezpečnosti. Prakticky všechny tyto bezpečnosti mohou využívat nástroje jak *soft power*, tak *hard power*.

Obdobně jako se rozšiřovaly zdroje konceptu bezpečnosti, rozšiřoval se i koncept geopolitiky. Pojem geopolitika chápeme v klasickém smyslu jako spojení geografie a politiky. Jedná se tedy o determinaci vitálních zájmů států geografickými podmínkami, ve kterých se nachází (jako je klima, velikost teritoria či charakter území) [Ljutvajtes 2001: 31]. Tradiční geopolitika chápe jako aktéry pouze národní státy, jejichž cílem je pomocí tradičních bezpečnostních prostředků dosáhnout svého geopolitického zájmu. Geopolitická díla jsou často doporučujícími texty geopolitiků vládám států o tom, jak by se měly chovat ve svém zahraničněpolitickém zaměření.

Geopolitické teorie můžeme dělit různými způsoby, přičemž každá vydělená kategorie bude prokazovat společné znaky. Časté bývá například dělení geopolitických teorií podle států – francouzská, americká, německá či ruská geopolitika. Abychom však zachytili vývoj celého konceptu, rozdělíme geopolitické teorie do několika období, která jsou charakteristická právě prvky, jež poukazují na vývoj geopolitického myšlení. První kategorií je období otců zakladatelů geopolitiky, kterými jsou myšleni především R. Kjellen a F. Ratzel. Tito geopolitikové vycházejí z organické teorie státu a sociálního darwinismu. Mimo to se věnují tomu, jakým způsobem geografie státu přímo determinuje jeho chování [Dugin 1997: 22]. Po těchto základních teoriích přicházejí teoretikové, pro něž je typický koncept dualismu mořské a pozemní moci. Jedná se o díla H. Mackindera a všechny teoretiky, kteří na něj navazují. Toto období lze označit jako moderní geopolitiku. V těchto teoriích je již zřejmá nadstátní, ne-li přímo kontinentální úroveň. I přesto však jedinými aktéry geopolitiky zůstávají národní státy, které jako jediné také mohou této nadstátní úrovni dosáhnout [Dugin 1997: 24].

V první polovině 20. století se staly velmi populárními geopolitické teorie, jež rozpracovávaly koncept prostoru (*Raum*), a to až do maximálních hranic států. Tyto teorie doporučovaly státům zaujmout velký prostor (*Grossraum*), který by zajistil jejich autarkii. V teorii Karla Haushofera jsou tyto prostory v podstatě shodné se světovými kontinenty, přičemž jeden prostor vždy ovládá pouze jeden stát. Tyto teorie označujeme jako německou, nebo také nacistickou geopolitiku, a to z toho důvodu, že byly zneužity nacistickým Německem k ospravedlnění jeho expanzionistické politiky. Tento vývoj způsobil naprostý odklon od geopolitiky jako vědního oboru na několik let [Murphy 1999: 125]. I přesto na tyto teorie v dnešní době do značné míry navazují ruští geopolitikové, označující se jako neo-eurasiánci.

O revitalizaci geopolitiky se ve velké míře zasadil americký geopolitik a prezidentský poradce Henry Kissinger. Dal tomuto výrazu nový význam synonyma pro vyvažování moci v globálním měřítku [Tuathail 1996: 45]. Spolu s revitalizací geopolitiky přichází její nová vlna, která je přirozeně odlišná od geopolitiky předválečné. Tomuto období říkáme nová geopolitika. Nyní dochází k rozšíření geopolitiky i na jiné než jen vojenské a strategické cíle. Nová geopolitika odmítá dříve neodmyslitelný geografický determinismus a přistupuje k posibilistickému přístupu. Ten znamená připuštění předpokladu, že politiku státu a jeho chování ovlivňuje mnohem více faktorů než jen jeho geografie. Rovněž jako aktéry geopolitiky již nechápe pouze státy, ale prakticky všechny aktéry. Toto pojetí geopolitiky má základ v teorii environmentální triády manželů Sproutových. Tato triáda odkazuje na to, že politiku subjektu tvoří subjekt, jeho okolí a jeho vztahy s okolím [Kupka 2001: 92]. Výrazným představitelem nové geopolitiky je John O'Loughlin, podle kterého determinují chování států domácí atributy státu, prostorová závislost (efekt sousedství) a prostorová heterogenita (regionální efekt) [Kupka 2001: 93].

Nejnovějším oborem geopolitiky, který se formoval již v 80. letech, ale začal být vlivný až po skončení studené války, je kritická geopolitika. Ta vychází z moderního trendu pohlízet na klasické obory a teorie skrze konstruktivismus a

její význam tkví ve vymezení se vůči klasické geopolitice. Jak již název napovídá, je spojujícím prvkem kritické geopolitiky kritika dřívějších přístupů ke geopolitice. Největší a nejčastější kritikou, kterou kritičtí geopolitikové vůči geopolitice vznášejí je to, že geopolitika v historii sloužila jako nástroj na ospravedlnění mocenských zájmů a zahraničních politik států, kritizují to, jak a kým je geopolitika utvářena a jak a kým je následně využívána. Kritická geopolitika rovněž pracuje s původně sociologickým konceptem my–oni a tvrdí, že prostor lze definovat na základě stejnosti či odlišnosti. Na rozdíl od stejnosti vyvolává odlišnost až nenávistné emoce a státy se po dlouhou dobu snaží pod hávem geopolitiky tuto odlišnost eliminovat, potlačit či vytlačit, aby co nejvíce rozšířily svou stejnost. Dle nejvýznamnějšího představitele kritické geopolitiky Gerarda O'Toala nemá geopolitika sama o sobě žádný význam. Tento význam je jí přiřknut až v konkrétním diskurzu; tedy vychází z historie, kultury, identity a tradice daného teritoria [Agnew 2013: 23-25].

I když je kritická geopolitika nejnovější teorií jak přistupovat ke geopolitice, neznamená to, že by byla v geopolitickém diskurzu dominantní. Státy, vlády a politici i v dnešní době často využívají svých národních geopolitiků; ať už teoretických, nebo konkrétních poradců a expertů na mezinárodní prostředí. To, co se změnilo ve vnímání geopolitiky po studené válce, jsou především aktéři a témata geopolitiky. Spolu s rozvojem témat geopolitiky se objevují také nové přidružené termíny, jako například geoekonomika, geokultura, geodemografie, geostrategie či geohistorie. Nově se velkým geopolitickým tématem stávají nerostné suroviny [Ištók 2004] a aktéry geopolitiky jsou tak i nestátní aktéři (mezinárodní organizace, nadnárodní korporace, separatistická hnutí, síť mezinárodního terorismu a organizovaného zločinu apod.). Rozvoj zažívá také vnitřní geopolitika, tedy vztah státu vůči jednotlivým regionům se snahou udržet jednotnou integritu státu [Ištók 2004]. Pomineme-li kritickou geopolitiku, lze říci, že geopolitika ve své podstatě zůstala nezměněná, stále se jedná o to, jak se stát bude chovat ve svém prostředí. Změnili se ale aktéři, motivace, zdroje, nástroje a prostředky.

1. 2. Severní Kavkaz v geopolitických teoriích

Předkládaná práce nahlíží na celý výzkum optikou geopolitiky. Pro lepší zarámování celé problematiky do geopolitiky a pro chápání výzkumu v širších souvislostech, je dobré definovat nejen obor geopolitiky a jeho význam pro danou problematiku, ale také definovat zacílený region v geopolitických teoriích. V následující kapitole se zaměříme na klasické i moderní geopolitické teorie a na to, jak se v nich odráží region severní Kavkaz.

Geopolitika je obor, který vznikl postupným vydělením z vědní disciplíny politická geografie. Oba tyto obory se věnují interpretaci geografie a politiky a jejich vzájemnému působení, každý ale z trochu jiného pohledu. Oba obory vycházejí z geografického determinismu, tedy z předpokladu, že geografie určitého teritoria ovlivňuje, ne-li přímo předurčuje, jak se bude tato jednotka chovat ve všech směrech svého působení. Přičemž geografii je myšleno prakticky vše, co dané teritorium nabízí, co lze využít pro větší vliv a úspěch dané jednotky. Termín „geopolitika” prvně užil švédský profesor politických věd Rudolf Kjellen v roce 1899 [Guzzini 2010: 17]. V období druhé světové války byl obor geopolitiky zcela zdiskreditován kvůli interpretaci německých geopolitiků a tomu jaký tyto teorie měly vliv na reálnou politiku třetí říše. Nicméně postupně došlo k rehabilitaci a redefinici zaměření geopolitiky. Dnes nejčastěji vnímáme geopolitiku dvěma různými způsoby. A to buď jako konkrétní politická doporučení k jednání států a mezinárodních aktérů, jejich zahraniční politice a reakcí na mezinárodní dění, nebo jako vědní obor, který studuje interakce prostoru a moci v mezinárodním systému. Zjednodušeně lze říci, že zatímco politická geografie se zabývá vztahem prostoru a politiky uvnitř jednoho státu, geopolitika zkoumá tento vztah ve větších jednotkách, nebo v globálním měřítku.

Kromě geografického determinismu má geopolitika ještě další zdroje. Jsou jimi geostrategie, sociální darwinismus a dualismu mořské a pozemní moci.

Geostrategie je disciplína, ze které geopolitika vychází. Geostrategie se více zaměřuje na konkrétní kroky aktérů, tak aby byly pro daného aktéra strategicky výhodné. Tato disciplína je více založena na „tvrdé moci“ a přímo vychází z vojenské strategie. V současné době můžeme jako geostrategická chápat konkrétní doporučení jednotlivým aktérům. Geostrategii lze vůči severnímu Kavkazu vysledovat nejen v politice Ruské federace, ale také v politice fyzicky či kulturně blízkých států a jiných aktérů mezinárodních vztahů. Toto souvisí především s nalezišti nerostných surovin na severním Kavkaze a také s produktovody, vedoucími skrze severní Kavkaz.

Z oboru sociálního darwinismu vycházela geopolitika prakticky již od svého vzniku. Sociální darwinismus v geopolitice nabýval různých podob. Od předpokladu, že stát se chová podobně jako organismus a přežije pouze bude-li využívat svých schopností a rozšiřovat svůj vliv a bude se snažit přežít, až k teoriím prakticky ztotožňujícím stát s organismem. To znamená, aby mohl stát prosperovat, musí, stejně jako živý organismus, jíst a růst, tedy expandovat a pohlcovat menší jednotky, až do svých maximálních hranic. Přeneseme-li myšlenku sociálního darwinismu do oblasti severního Kavkazu, vidíme zde hned několik paralel. Jak si ukážeme dále, byl Kavkaz (především severní) historicky obýván mnoha různými kmeny a etniky a působila zde řada království a státních útvarů. Tento různorodý region vždy ležel mezi třemi významnými říšemi - Ruskou, Osmanskou (Tureckou) a Perskou (Íránskou), které se snažily toto území ovládnout. Tuto snahu můžeme chápat jako snahu těchto říší dosáhnout svého maximálního teritoria v tomto hraničním regionu. Z pohledu teorie Karla Haushofera můžeme ovládnutí Kavkazu Ruskem chápat jako snahu dosáhnout svých přirozených kontinentálních hranic (chápeme-li Euroasii jako samostatný kontinent) [Warf 2006: 2562]. Lze tedy říci, že z hlediska sociálního darwinismu je severní Kavkaz sice specifickou oblastí, která ale byla vždy „předurčená“ k pohlcení větší a silnější říší, kterou se nakonec stala Ruská říše, později její nástupnické státy (SSSR, RF). Naopak jako snahu ustát tento tlak můžeme pozorovat vytváření různých aliancí malých i velkých aktérů na severním

Kavkaze. Větší snahu sjednotit severokavkazské kmeny dohromady pak můžeme datovat až od doby, kdy bylo toto teritorium definitivně podrobena Ruskou říší.

Dualismus mořské a pozemní moci je nosným tématem geopolitiky již od jejího vzniku. Dělení světa na mořský a pozemní bylo částečně utlumeno až s rostoucím geopolitickým významem letectví. I dnes však vnímáme odlišné chování států zaměřených spíše na moře a států zaměřených spíše na souš. V duchu tohoto dualismu můžeme jednotlivé aktéry rozdělit na tellurokracie (mocnosti rozšiřující svůj vliv po souši) a tallasokracie (mocnosti rozšiřující svůj vliv po moři). Tellurokracie jakožto zástupci pozemní moci expandují a rozšiřují své území a vliv po souši. Na své jádrové území postupně nabalují nová a nová teritoria, čímž dochází k rozšiřování jejich území a moci. Tallasokracie naproti tomu nezískávají kompaktní území, ale skrze významné pobřežní body (přístavy, ostrovy, průlivy), které kontrolují, rozšiřují svůj vliv. Geopolitické teorie pracují se střetem obou mocí. K tomuto střetu má zpravidla dojít v nějakém hraničním teritoriu mezi pozemním světem a přímořským světem. Rusko bylo a je v celé své historii typickým představitelem tellurokracie [Dugin 1997: 9-10]. Z tohoto pohledu je možné pohlížet na severní Kavkaz jako na území nabalené k jádrové, centrální oblasti Ruska, nebo jako na hraniční území mezi mořskou a pozemní mocí, tedy jako na hypotetické místo střetu obou mocí.

Z fenoménu dualismu mořské a pozemní moci vychází prakticky všichni klasičtí geopolitikové. Jedním z nich je Alfred Mahan, který tvrdí, že významnější je disponovat mořskou mocí a nadvládou. Pozemní státy by se dle něj měly snažit zajistit si přístup k moři, vytvořit flotilu a zaujmout významné pozice ve světovém oceánu. Místo, kde se podle Mahana tyto moci střetnou je pás mezi 30° a 40° severní šířky. Tento pás zahrnuje mnoho geostrategicky významných bodů (například Bospor a Dardanely, Gibraltar, atd.) a mimo jiné také část jižního Kavkazu. Tento fakt dokládá historický geopolitický význam celého regionu. Zároveň však vidíme, že v této době byl již severní Kavkaz chápán jako přirozená součást Ruské říše. Zájem Ruské říše a Perské říše na dobytí Kavkazu pak můžeme chápat jako snahu dosáhnoutí Černého moře.

Oproti Mahanovi, přikládá Halford Mackinder větší význam pozemní moci. Mackinder přichází s revoluční teorií, kdy svět dělí na několik světových ostrovů. V první verzi své teorie z roku 1904 dělí Mackinder svět na pivoťní oblast, vnitřní půlměsíc a vnější půlměsíc (viz přílohu 1). Pivoťní oblast se přitom rozpíná v oblasti Eurasie a vnitřní půlměsíc tuto pivoťní oblast obklopuje. Pivoťní oblast je unikátní v tom, že se jedná o obrovské území, které nelze ohrozit z vodní plochy (ani po moři ani po řekách), za to skýtá velký otevřený prostor a pláň ideální pro vytváření vnitřní infrastruktury, ať skrze jezdeckví, či výstavbou železnic [Mackinder 1904: 434]. Dle Mackindera je pro ovládnutí světa nejdůležitější ovládnout pivoťní oblast. V druhé verzi své teorie z roku 1919 přejmenovává Mackinder Pivoťní oblast na Heartland a mění jeho hranice. Zatímco v roce 1904 jsou západní hranice pivoťní oblasti stále na území Ruska, v roce 1919 dosahuje Heartland až k Německým hranicím (viz přílohu 2). Mackinder tuto revizi provádí po první světové válce a zaměřuje se na oblasti, kterými lze proniknout do Heartlandu. Mezi Heartlandem a Čínou vidí jako přerozenou bariéru Tibetskou plošinu, na jihu jako přirozenou hranici chápe Saharu. Takováto přirozená bariéra, ale neexistuje mezi arabským světem, Heartlandem a Evropou [Mackinder 1919: 127]. Rozšíření Heartlandu je motivováno několika faktory. Heartland je rozšířen o oblasti Baltského a Černého moře. Z obou moří ústí několik splavných řek, které se mohou stát cestou do vnitrozemí pro potencionální agresory. Mackinder zohledňuje také společnou historii oblasti mezi Evropou, Arábií a Eurasií a zohledňuje v jeho době aktuální možnosti, ambice a potenciály států. Hlavním argumentem pro zakomponování baltského a černomořského prostoru do oblasti Heartlandu je fakt, že obě moře se v roce 1919 staly vnitřním mořem v rámci jednoho státu, a to pozemní mocnosti, která se rozprostírala na velké části Heartlandu [Mackinder 1919: 135] Z našeho pohledu je na této změně nejzajímavější fakt, že hranice Pivoťní oblasti rozdělovala Kavkaz v severo-jížní ose, ale v revidované verzi spadá do Heartlandu již celé Černomoří, tedy i celý region Kavkazu. V roce 1919 Mackinder tvrdí: „*kdo ovládá východní Evropu, vládne Heartlandu; kdo ovládá*

*Heratland, vládne světovému ostrovu; Kdo ovládá světový ostrov, vládne světu*² [Mackinder 1919: 186]. Na tomto příkladu můžeme vidět, že i tak heterogenní a hraniční území jako je Kavkaz může být v různých situacích chápáno různě, že nejde pouze o charakteristiku Kavkazu jakožto takového, ale jde také o aktuální stav sousedních a blízkých mocností.

Na Mackinderovu teorii Heartlandu navazuje mnoho geopolitiků. Prvním z nich je Nicholas Spykman, který v podstatě přebírá základ Mackinderovi teorie. Spykman zavádí nový termín Rimland, kterým označuje oblast podobnou Mackinderovu vnitřnímu pŕlměsíci. Spykman tvrdí, že mořská moc převládá nad pozemní a jako geopoliticky klíčové území chápe právě Rimland. „*Spykman tvrdí, že kdo ovládne Rimland, ovládne Euroasii a kdo ovládne Euroasii, ten ovládne svět*”. Spykman se zaměřuje především na to, že by se USA měly angažovat v oblasti Rimlandu a ovládnout jej. Nicméně podíváme-li se na jeho teorii ze širšího hlediska, můžeme zde vidět podobné prvky jako u Mahana. Spykmanův Rimland není zaprvé natolik vzdálen pásnu o kterém hovoří Mahan, zadruhé oba tvrdí, že zde dojde k boji o nadvládu nad světem. Kavkaz je ve Spykmanově teorii včleněn do Heartlandu. Ani tak to ovšem nemění nic na tom, že se jedná o hraniční oblast, která by se, hypoteticky za určitých okolností, mohla stát také součástí Rimlandu [Spykman 1942].

Vůči teoriím H. Mackindera a N. Spykmana se vymezuje další geopolitik, Donald W. Meinig. Obě teorie podrobuje kritice a předefinovává dělení světa i polohu Heartlandu. Meinig nově rozděluje svět na Heartland, kontinentální Rimland, mořský Rimland, vnitřní ostrovy a vnější ostrovy [Meinig 1956: 556]. Na základě základní charakteristiky Heartlandu (geograficky kompaktní území, které leží v srdci euroasijského kontinentu, je obýváno podobnými kulturami, je vnitřně propustné, nikoli však navenek a také historicky dokládá svou nepřístupnost) posouvá Meinig hranice Heartlandu výrazně na jihovýchod a Kaspické moře se stává západní hranicí Heartlandu (viz přílohu 3). Tento

² Přeloženo autorkou. Originální znění: „Who rules East Europe commands the Heartland; Who rules the Heartland commands the World Island; Who rules the World Island commands the World”

Heartland tedy nemá nic společného s Kavkazem, který v teorii Meiniga spadá do oblasti kontinentálního Rimlandu [Meinig 1956: 557].

V době studené války se geopolitické teorie věnovaly především bipolárně rozdělenému světu. Vzhledem k tomu, že SSSR v podstatě dosáhl svých „přirozených hranic“ nešlo na oblast severního Kavkazu (a Kavkazu obecně) pohlížet jinak, než jako na integrální součást SSSR. Z globální perspektivy se na bipolární problematiku zaměřil Saul Cohen, který přišel s výjimečnou teorií multipolarity v bipolaritě. Nicméně teorii, která nás svým zaměřením zajímá, vydal Cohen až po rozpadu SSSR, dokonce až po vyhlášení války proti terorismu. V roce 2005 definoval Cohen Eurasijskou konvergentní zónu. Tuto zónu Cohen vymezil jako eurasijský půlměsíc, který se táhne od východního Baltu, přes východní Evropu, Černé moře, Zakavkazsko, střední Asii, Tibet, čínský Turkeistán, Mongolsko, severní Mančurii, ruský dálný východ až k severopacifickým ostrovům a Korejskému poloostrovu (viz přílohu 4). Tento pás má podle Cohena významný vliv na stabilitu světového geopolitického systému. Tento pás propojuje pět světových geopolitických mocenských center, a to západní Evropu, Rusko, Čínu, Indii a Japonsko. Cohen tvrdí, že těchto pět mocností respektuje rovnováhu mezi sebou, ale problém nastává v angažmá amerických vojenských a ekonomických zájmů v této oblasti, přičemž celá tato oblast je součástí strategických cílů USA, a to vojenských, ekonomických i politických. Cohen tvrdí, že angažmá USA v této oblasti může mít za následek reakci daných mocností, která může vyústit ve vznik velikého pásma otřesu, které by mělo ohromný destabilizační efekt na světový systém (větší než válka v Iráku) [Cohen 2005: 1]. Na druhou stranu Cohen tvrdí, že kdyby USA dokázali přinést do oblasti funkční multikulturalismus, mohla by se tato zóna proměnit ve velký přechodový pás spojující geostrategické oblasti a mocenská centra, z čehož by mohly čerpat všichni účastníci těchto vazeb [Cohen 2005: 3-4] a vznikl by tak region s nejsilnější garancí stability a globálního geopolitického systému. Dle Cohena to mají být právě USA, kdo do této oblasti přinesou ideje multikulturalismu, multilaterální přístup, podporu a vytvoří důvěru a jistotu mezi

světovými mocnostmi. Dlouhodobě jednotlivé mocnosti do tohoto pásu profilují své zájmy unilaterálně, což vede k roztáčení kol velké hry, kterou ale nikdo nemůže vyhrát [Cohen 2005: 20]. Tato zóna je tedy jedinečná tím, že geograficky spojuje pět mocností světa, a podle toho, jak do této oblasti budou vstupovat USA se může stát garantem globální geopolitické stability, nebo naopak hrozbou pro globální stabilitu. Zaměřením se speciálně na Kavkaz se ukazuje, že USA do regionu vstupují již od konce studené války. Konkrétně na Kavkaze to zatím stabilizační prvky nenese, spíše naopak. Rusko se cítí přítomností USA na jižním Kavkaze ohroženo. Kromě toho jsou někteří ruští geopolitikové přesvědčeni, že právě přítomnost USA na jižním Kavkaze provokuje a podporuje separatistické sklony na severním Kavkaze přes federální hranice. Někteří dokonce chápou války v Čečensku částečně jako válku proti vlivu USA.

Význam Eurasie zůstává veliký i v současných geopolitických teoriích. Zbigniew Brzezinski, bezpečnostní poradce amerického prezidenta Jimmeho Cartera a poradce Barracka Obamy v oblasti zahraniční politiky, považuje Eurasii za klíčovou oblast geopolitického zájmu USA [Brzezinski 1997: 30]. Sílu této oblasti vnímá jak ve výhodné geografické poloze, v zásobě nerostných surovin, v množství lidských zdrojů, ale také v tom, že zde leží pět ze šesti světových mocností. Ve své nejznámější knize „*Velká šachovnice: Americké prvenství a její geostrategické imperativy*” přirovnává oblast Eurasie k velké šachovnici, na které se hraje o světový vliv [Brzezinski 1997: 31]. Hráči této partie jsou mocnosti východně, jižně a západně od oblasti Eurasie (viz přílohu 5). Region Kavkazu se na této šachovnici opět objevuje na rozhraní Eurasie a jihu. Brzezinski se však této oblasti věnuje samostatně a označuje ji za globální zónu prosakujícího násilí (*The Global Zone of Percolating Violence*), která disponuje velikým konfliktním potenciálem, a to kvůli tomu, že je obklopena mocnými aktéry. Tato zóna je navíc velmi heterogenní, tudíž zde hrozí mezi-etnické a mezi-náboženské konflikty. Tuto zónu Brzezinski vymezuje nejen jako Kavkazský region, ale také celý Blízký východ (až po Egypt), střední Asii (včetně Kazachstánu), některé oblasti Číny a některé oblasti Indie (viz přílohu 6) [Brzezinski 1997: 53]. Část

této zóny prosakujícího násilí označuje Brzezinski za eurasijský Balkán, čímž chce podtrhnout nestálost celého regionu. Brzezinski zastává názor, že tato oblast se nachází v mocenském vakuu a USA by se zde měly angažovat jakožto arbitr celé oblasti. Brzezinski vidí Rusko jako příliš slabé na to, aby získalo zpět svou výlučnou dominanci nad tímto regionem. Turecko a Írán jsou dostatečně vlivní, ale velmi zranitelní aktéři, kteří by se nedokázali vypořádat s vnitřními konflikty regionu a tlakem ze severu [Brzezinski 1997: 148].

Dalším významným americkým autorem zabývajícím se po skončení studené války geopolitikou světa je Samuel Huntington. Svět dělí na několik civilizací, které vymezuje na základě společné víry. Kavkaz na pomezí civilizace Pravoslavné a Islámské. Huntington dokonce některé války odehrávající se v 90. letech na Kavkaze chápe jako civilizační střety (především válku o Náhorní Karabach a Čečenskou válku) [Huntington 1996: 16]. Huntington se především věnuje proměně společnosti a motivací konfliktů po studené válce. Tvrdí, že ve světě po studené válce nehrají nejdůležitější roli ideologické, politické či ekonomické rozdíly mezi národy, nýbrž rozdíly kulturní. *„Národy rozdělené ideologií, ale spojené kulturou se začínají sjednocovat (...) Naopak společnosti dosud sjednocené ideologií nebo historickými okolnostmi, ale rozdělené civilizační příslušností se buďto rozpadají (...) nebo v nich roste napětí (...)“* [Huntington 1996: 15-16]. Podle Huntingtona je důležité zaměřit se na zlomové linie mezi civilizacemi, které jsou náchylné ke vzniku konfliktu, často z kulturní rozdílnosti. Konflikty na zlomových liniích mezi civilizacemi mají několik shodných charakteristik. Jsou to komunální konflikty mezi skupinami z odlišných civilizací, což znamená že aktérem nemusí být pouze státy. Jsou často bojem menšiny za větší sebeurčení. Tyto konflikty jsou zpravidla vleklé a latentní, s možností rychlé a krvavé eskalace. Často se do bojů zapojují i okolní entity a tyto konflikty mají zpravidla větší destabilizační vliv nejen na teritorium konfliktu. Na severním Kavkaze je takovým konfliktem Čečenská válka a další snahy o větší autonomii jiných muslimských národů.

Huntington se ve svém díle zaměřuje na vysvětlení aktuální reálné politiky, spíše než že by přinášel novou geopolitickou teorii. Ruskou federaci chápe jako pravoslavnou jádrovou oblast, obklopenou slabšími muslimskými republikami, které jsou však ovládány jádrem. Rusko se v těchto zemích a oblastech snaží eliminovat vliv jiných mocností. Jako největší a problematickou odlišnost mezi Ruskem a muslimskými státy vidí Huntington strukturu loajality. Islámská loajalita je totiž téměř opačná než ta západní. Nejvyšší loajalita muslimů je rodina a klan, či kmen, nikoli stát [Huntington 1996: 176].

Huntington a jeho dílo má mnoho zastánců i mnoho kritiků. Jeho kritici mu vyčítají to, že přikládá obrovskou úlohu náboženství, které je ale málokdy základem konfliktu, spíše to bývají sociální a ekonomické faktory kulturně odlišných skupin obyvatel [Chikovani 2005: 47]. Akceptování jeho teorie do značné míry vedlo k zavedení Kavkazu do širšího mezinárodního zájmu a pozornosti [Chikovani 2005: 48].

Zcela samostatnou a unikátní kategorii geopolitických teorií tvoří ruské geopolitické teorie. Abychom pochopili současné ruské geopolitické teorie musíme se nejprve vrátit ke kořenům těchto teorií. V Rusku tradičně rezonovalo několik názorů na to, jaká je ruská identita a kam vlastně patří. Spor o to, zda Rusko patří na východ, západ nebo je samostatnou civilizační jednotkou se vede už od vlády Petra I. Velikého. Tradiční je spor mezi zapadníci a slavjanofili. Zapadníci prosazovali Rusko jako součást západního světa, jako součást Evropy a jejích hodnot. Hlavní myšlenka je, že by se Rusko mělo Evropě přibližovat. Slavjanofilové naproti tomu odmítali ideu podřízení Ruska Evropě, byť jen v kulturní linii. Spor zapadníků a slavjanofilů byl spíše intelektuální debatou o kultuře a identitě Ruska [Ištok 2009: 2-3]. Geopolitický nádech tato debata získala až s eurasiánským hnutím. Toto hnutí bylo aktivní v meziválečné době a hlásalo svébytnost Ruska, jakožto kontinentu, kulturní, politické i ekonomické entity. Toto hnutí prosazovalo třetí cestu, tedy svébytný přístup k Rusku. Stejně tak se jednalo o skupinu intelektuálů, kteří se snažili prosadit myšlenku, toho, že Rusko je specifická jednotka plná kontrastů a přechodů, že je třeba jej chápat

jako samostatnou specifickou jednotku, která nenáleží ani k Evropě ani k Asii a je třeba aby se tak chovalo. V této době tento proud nebyl geopolitický [Basin-Aksenov 2006: 101]. Geopolitickým jej učinil až Petr Savickij jako první ruský geopolitik - zakladatel eurasiánského hnutí. Rusko chápe jako svébytnou civilizaci [Dugin 1997: 48]. Chápe ji jako mocnost středu, Evropa jako západní mys Eurazie. A Rusko zaujímá centrální část Eurasie, což je základní vlastnost - není součástí Evropy a není prodlouženou Asií, je samostatný svět, samobytný duchovně-historický geopolitický prostor, který Savický nazývá Eurasií. Neoznačuje pevninu, ne kontinent, ale ideu odrážející se v ruském prostranství a ruské kultuře, historickém paradigmatu. Rusko vnímá Savickij jako osobitý typ civilizace, ne jako národní stát [Dugin 1997: 49]. Geopolitikem přímo navazujícím na Savického je Lev Gumilev, který také chápe Eurasií jako svébytnou jednotku, a to především z pohledu historické etnogeneze [Ištok 2009: 26]. Jako nositele eurasijské ideje pak nechápe pouze východní slovany, ale zvláštní etnické skupiny vytvořené Rusko-tureckým spojením. Odtud tedy nepřímou vyvěrá víra v ruskou kontrolu nad evropskými zeměmi, které obývají turkická etnika [Dugin 1997: 88]. Během existence SSSR geopolitika prakticky neexistovala a byla nahrazována jinými vědními disciplínami, jako například geografii, strategií, vojenskou geografii, teorií mezinárodního práva a mezinárodních vztahů, etnografií, etnopsychologií atd. [Ljutvajtes 2001: 31].

Velký geopolitický boom nastal v Ruské federaci po rozpadu SSSR. V 90. letech můžeme v Rusku najít různé geopolitické směry reprezentující vždy specifický názor na postavení Ruska ve světě, nicméně nejvýraznějším a nejvýznamnějším z nich je směr přímo navazující na eurasiánství, a to neo-eurasiánství. Tento směr je nejvýznamnější z několika důvodů, předně se jedná o směr, který do značné míry prezentuje také Kreml (což znamená že je tato teorie přenášena do praxe), nejméně představitel tohoto směru Alexandr Dugin je vlivným člověkem v Rusku a v mocenských strukturách a v neposlední řadě toto myšlení v sobě nese poměrně netolerantní postup vůči určitým regionům, z nichž je jedním také severní (ale i jižní) Kavkaz. Ostatně tento geopolitický směr, je

zčásti inspirován německou předválečnou geopolitikou , což je dáno také tím, že klasická geopolitická díla jsou do ruštiny překládána až po rozpadu SSSR, dílo Karla Haushofera vychází prvně v ruštině až v roce 2002 [Basin-Aksenov 2006: 101]. Kromě inspirace v německé předválečné geopolitice, čerpá neo-urasiansimus také z teorie Heartlandu H. Mackindera. Tuto teorii chápe deformovaně, jako doporučení pro Ruskou federaci na ovládnutí celého prostoru Heartlandu, od východní Evropy až po střední Asii [Basin-Aksenov 2006: 101]. To také souvisí s tím, že Rusko se po rozpadu SSSR začíná cítit jako revizionistický stát. Vítězství atlantismu a západních mocností chápe jako impuls pro šíření západního vlivu do oblastí kolem Ruské federace. Neo-eurasiánství se snaží především zamezit pronikání vlivu západu (především USA a NATO) do oblasti Rimlandu, který chápe jako svoje blízké zahraničí a tudíž svou sféru vlivu [Dugin 1997: 92].

Jednoznačně nejvýraznějším (nikoli však jediným) představitelem neo-eurasiánství je Alexandr Dugin. A. Dugin je velmi kontroverzní postava. V západním diskurzu je Dugin označován za kryptofašistu, v Ruské federaci je politickým konzultantem pro konzervativní členy ruského parlamentu, jeho kniha Základy geopolitiky je povinnou četbou na vojenské akademii. Kromě toho, že má vlastní vydavatelství Arktogeja a politické hnutí Dviženie, mají jeho myšlenky vliv na politiku Vladimira Putina [Basin-Aksenov 2006: 105]. A. Dugin byl v roce 2004 členem vyšetřovací komise pro tragédii v Beslanské škole. Nelze popřít že A. Dugin má velké znalosti ohledně geopolitiky a sám o sobě vytváří rozsáhlou geopolitickou teorii [Laruelle 2016: 1]. Nás však zajímá to, jak ve své geopolitické teorii vnímá Kavkaz.

Kavkaz je dle Dugina tradiční arénou protichůdných postojů Ruska a západoevropských geopolitických zájmů. Po tři sta let zde o nadvládu soupeří Rusko a Anglie (později Anglii nahrazuje USA a NATO). Hlavní motivací pro ovládnutí Kavkazu Ruskem byla vždy snaha dosáhnout k teplým mořím, ideálně až k Indii a Indickému oceánu, kdežto Anglie se tomu snažila zabránit. Stejnou motivací měly všechny války kavkazské, krymské a Rusko-turecké a Rusko-

iránské. Klíčovou snahu expanze na jih dotáhl SSSR do polovičních úspěchů - získali východní pobřeží Černého moře a velkou část pobřeží Kaspického moře. Nicméně další snaha o dobytí jihu, tedy tažení do Afgánistánu, zůstala neúspěšná. Jako Kavkaz chápe vše mezi Černým a Kaspickým mořem. Kavkaz má význam jako strategický uzel pro velkou sociální dynamiku a historické geopolitické tradice a hranice s atlantickým Tureckem [Dugin 1997: 199] místo střetu Heartlandu (Ruska) a Rimlandu (Turecko a Írán). [Dugin 1997: 200]. Ve 20. století začali na významu získávat nerostné suroviny, což zveličilo význam Kavkazu a Kaspického moře. Jako hlavní význam Kavkazu vidí prostor střetu geopolitického dualismu RF - USA. Cílem Eurasie je zachovat nad celým regionem strategickou kontrolu Moskvy a navázat na tradice carského Ruska a SSSR. Atlantisté mají opačný cíl - vyvést celý region z vlivu Ruska a nasměrovat je na západ aby z toho mohl západ čerpat strategické výhody. Západní plán má podle Dugina dvě etapy. První etapa je destruktivní, v rámci které dojde destabilizaci Kavkazu a narušení rovnováhy sil. Druhé stadium je tvůrčí a spočívá ve stabilizaci situace, ovšem již v jiném geopolitickém okruhu a vlivu. To podle Dugina Moskva nesmí dopustit a musí jít proti tomuto americkému vlivu v oblasti Kavkazu. V první fázi musí sjednocovat to, co Američané rozrušují [Dugin 2001: 27]. Centrem geopolitického dění na Kavkaze je dle Dugina Čečna, která je indikátorem geopolitických a strategických transformací v regionu. Čečna má být detonátorem rozrušení ruského světa v oblasti severního Kavkazu a má se přidat ke třem Zakavkazským republikám. V tom všech je Čečně , podle Dugina, nápomocná Amerika a atlantické mocnosti. Kromě proamerických skupin navázaných na Ankaru však vidí Dugin v Čečně také wahábity napojené na Saúdskou Arábii a lokální nacionalisty opírající se o Írán, sůfismus a tureckou opozici. Všechny tyto skupiny jdou proti Ruské federaci, a proto jsou ve válce v Čečensku podporovány západem [Dugin 2001: 28]. Hlavním geopolitickým cílem USA v oblasti Kavkazu je podle Dugina sjednocení kaspické oblasti s tureckým pobřežím Černého moře a to bez vlivu Ruska a Íránu [Dugin 2001: 29/30]. Dugin v tomto sporu vidí jednoznačnou

podporu z různých pro-ruských regionů na jižním Kavkaze, především v Gruzii a Ázerbájdžánu, které je třeba využít k zastavení pronikání amerického vlivu. Moskva by podle Dugina měla vytvořit politicko-strategický pakt s Íránem, který bude dbát na rozšiřování Rusko- íránského vlivu a eliminaci Americko-tureckého vlivu [Dugin 2001: 31]

Kavkazu se A. Dugin věnuje i v teoretické koncepci a nabízí konkrétní postup na jeho pacifikaci. Rozděluje Kavkaz na 4 úrovně, tak jak by je měla vnímat Moskva. První úroveň je (1) Chazarský trojúhelník Rostov na Donu - Volgograd - Astracháň. Tento trojúhelník spojuje tři významná centra na severní geografické hranici severního Kavkazu. Tato centra jsou jednoznačně napojená na Moskvu a centrální politiku Ruska. Z každého z těchto center pak Dugin definuje pás vlivu a to ve vertikální rovině. Tyto roviny vedou: (2) Rostov na Donu (Rostovská oblast) - Krasnodar (Krasnodarský kraj) - Majkop (Adygea) - Suchumi (Abcházie) - Batumi (Adžarie); (3) Volgograd (Volgogradská oblast) - Stavropol (Stavropolský kraj) - Kislovodsk (Stavropolský kraj) - Nalčik (Kabardinsko-Balkarská republika) - Ordžonikidze (Gruzie) - Cchinvali (Jižní Osetie) - Tbilisi (Gruzie); (4) Astracháň (Astracháňská oblast) - Machačkala (Dagestán) [Dugin 1997: 200]. Toto uspořádání nazývá Nový geopolitický řád na Kavkaze s cílem posílit eurasijský tellurokratický komplex. Tento model počítá s přetrháním současných politických vazeb a vzájemných vztahů a vytvoření vztahu s Moskvou ve smyslu centrum-periferie a periferii definovat na základě etnokulturních diferenciací [Dugin 1997: 201]. Dugin by také podpořil realizaci druhého modelu pro Kavkaz, a to vznik Kavkazské federace, která by se skládala jak ze tří Zakavkazských republik, tak ze severokavkazských entit. Tato federace by byla silně centralizovaná a podřízená Moskvě a jejím myšlenkám [Dugin 1997: 201].

Problematika severního Kavkazu a přístupu Ruska k této oblasti zaujala také autory kritické geopolitiky. V jedné ze svých studií zkoumali imaginaci geopolitické kultury a tradic ve specifickém regionu severního Kavkazu. Vymezuji několik postsovětských geopolitických směrů v Rusku a to jak se v

nich odráží severní Kavkaz. Prozápadni liberály, demokraty, demokratické etatisty, neo-komunisty a eurasianisty. Skrze obsahovou analýzu médií a oficiálních vládních dokumentů během roku 2005-2006, došli k závěrům, že severní Kavkaz zaujímá zvláštní místo v geopolitické imaginaci Ruska, a to jako hranice mezi civilizací a barbarstvím. Objevili dvě strany severního Kavkazu v ruské společnosti - místo kde žijí hrdinové, nacházejí se zde krásné resorty a příroda a mysticismus a oproti tomu místo kde žijí zločinci, lidé jsou jiné rasy a vyznání, je to místo, které je neovladatelné, a to i centrální politikou.. Všichni, až na liberály věří tomu, že severní Kavkaz má být integrální součástí Ruska a jeho odtržení by znamenalo začátek desintegrace Ruska. Autoři tak Kavkaz označují jako třepící se kraj říše [Kolossova - Toal 2007: 204-205].

Po zasazení severního Kavkazu do významných světových geopolitických teorií jsme dokázali, že region Kavkaz je vnímán jako geopoliticky významný region již tradičně a i v některých současných teoriích zaujímá své zvláštní postavení. Je také pozoruhodné kolik teorií různým způsobem pracuje se střetem pozemní a mořské moci právě v oblasti těsně přiléhající Eurasii. Toto vymezení není však pouze teoretické, odpovídá také Velké hře v 19. století a Nové velké hře v současnosti [Nation 2007: 3]. A v této oblasti se nachází region Kavkazu, což potvrzuje jeho hraniční charakter mezi východem a západem, severem a jihem, Evropou a Asií, křesťanstvím a islámem. Kavkaz je v těchto teoriích chápán různými způsoby - buď jako přístupový bod do Eurasie, nebo místo střetu pozemní a mořské moci, nebo jako oblast která potvrzuje ovládnutí Heartlandu. Tuto úlohu hraje Kavkaz zcela nepochybně geograficky pro svou dostupnost z Černého moře, historicky jako obchodní křižovatka a v dnešní době také pro své nerostné bohatství [Žerimov 2007: 45].

Chceme-li vnímat region severního Kavkazu prizmatem geopolitiky, bylo by dobré uvědomit si geopolitický potenciál a atraktivitu tohoto regionu a také jednotící prvky, které z tohoto území vytváří geopolitický region. Po zasazení severního Kavkazu do geopolitických teorií se nyní zaměříme na geopolitiku severního Kavkazu. Předně se nabízí otázka, zda již pojmenování celé oblasti

„Kavkaz“ není geopolitickou konstrukcí. Tento název byl totiž prvně užit až za Petra I. Velikého, který expandoval na jih. Když se zaměříme na striktně geografické označení Kavkazu, uvidíme pouze pohoří Velký Kavkaz a pohoří Malý Kavkaz [Jansiz - Hojaste 2015: 85]. To, že vznikl region Kavkaz můžeme chápat právě jako následek ruské invaze. S postupným pronikáním na jih začali Rusové území za Velkým Kavkazem nazývat jako Zakavkazsko. Jako Kavkaz pak začala být označována všechna teritoria na jih od Kavkazského hřebenu, která ruská armáda, byť jen na krátko, dobyla, a to včetně severních provincií Turecka a Íránu. Znamená to, že toto označení je samo geopolitické, protože Rusko přicházelo na tato území ve snaze expandovat a název vznikl jako potřeba souhrnně označit tato nově dobytá teritoria [Ismailov- Papava 2008:287].

Geopolitický význam severního Kavkazu je často udáván ve dvou hlavních bodech - hraniční poloha a časté konflikty. V období studené války plnil Kavkaz hraniční roli nejen mezi regionálními aktéry, ale také tvořil obranný štít před kapitalismem. Rovněž byl využíván jako komunikační most mezi různými částmi světa a jako trasa pro středoasijské energie ke světovým trhům [Jansiz-Hojaste 2015: 86]. Dnes plní Kavkaz také roli pole střetávání zájmů různých světových i regionálních mocností, jako jsou Rusko, Turecko, Írán, USA či EU [Shaffer 2009:131]. Význam severního Kavkazu v současné době roste. Zatímco ještě na přelomu tisíciletí byl vnímán jako dějiště Čečenské války a nestabilní a nebezpečný region [Kulikov 1999: 1] dnes jeho vliv a atraktivita roste. V oblasti Kavkazu se střetávají různí světoví aktéři, jejichž zájmy lze rozdělit do dvou velkých bloků - pro-západního a pro-ruského. A právě Kavkaz se může stát onou pomyslnou pákou na převážení sil jednoho z těchto bloků [Kalaj 2015: 194-195]. Kavkaz je tradičně chápán jako hraniční území z hlediska kulturního (východ x západ, sever x jih), demografického, geografického (Evropa X Asie) a civilizačního (křesťanská x muslimská) [Nation 2007: 2].

S rozpadem SSSR se objevují snahy sjednotit kavkazský lid do jednoho státního útvaru. Tyto snahy jsou poměrně nové a vesměs neúspěšné. Odkazují však k tomu, že lidé žijící na severním Kavkaze jsou si vědomi svých specifík a

svých odlišností od okolních států a jejich národů a také jsou si vědomi, že tyto odlišnosti je ve své podstatě sjednocují. Některé projekty se týkaly pouze severního, nebo pouze jižního Kavkazu. Sjednocení celého Kavkazu je v současné době nereálné, už z toho důvodu, že Zakavkazské republiky disponují nezávislostí, ale jednotky na severním Kavkaze nikoli. Vzhledem ke dvěma Čečenským válkám asi můžeme předjímat, jak by dopadl pokus na odtržení severního Kavkazu od Ruské federace. Nezávislé Zakavkazské republiky nejsou v současné době schopny dohodnout se mezi sebou na státních hranicích, natož na nějaké vyšší federalizované formě vládnutí [Ismailov-Papava 2008: 286].

Nejstarší snaha o sjednocení Kavkazu sahá až do přelomu 11. a 12. století, kdy docházelo k rozšiřování vlivu Gruzínské říše. Gruzie byla svobodnou říší a proto začala šířit vliv za své hranice a snažila o vytvoření jednotného geopolitického prostoru. Tyto snahy byly jednoznačně podpořeny blízkostí kultury, jazyku a náboženství. Tento projekt byl však odsouzen k záhubě, a to především z důvodu počínající mongolské invaze, ale i z důvodů ekonomických, a kulturních [Chikovani 2005: 49]. Poprvé byl Kavkaz sjednocen až v rámci Ruského impéria. Nové kavkazské regentství zahrnovalo administrativní jednotku jižního a severního Kavkazu s administrativním centrem v Tbilisi. Po únorové revoluci v roce 1917 vznikla Speciální zakavkazská komise, která měla spravovat Kavkaz. Tato byla již v listopadu přejmenována na Zakavkazský komisariát a v únoru 1918 vznikl Zakavkazský sejm. Toto zakavkazské sjednocení však netrvalo dlouho, protože již v květnu 1918 vznikají tři Zakavkazské republiky. Krátce před ustavením SSSR jsou tyto republiky spojeny do Zakavkazské sovětské federativní socialistické republiky, která se následně stává i jedním ze zakládajících subjektů SSSR. Na severním Kavkaze vzniká v roce 1921 Horská autonomní republika, jakožto subjekt RSFSR. Tato zastřešuje všechny horské národy do jednoho subjektu. Ani tato republika však nemá dlouhého trvání, v roce 1924 zaniká a dochází k fragmentaci na několik substátních subjektů [Chikovani 2005: 50].

Ještě v roce 1989, tedy v rámci SSSR vzniká Shromáždění horského lidu Kavkazu, které se v roce 1991 přetvořilo na Konfederaci zaštiťující Čečence, Kabardince, Adygejce, Abazince, Abcházce a další etnické skupiny severního Kavkazu. Myšlenka na vznik celého nezávislého Kavkazu napříč kavkazským regionem se probudila hned po rozpadu SSSR. Jednalo se o myšlenku „Kavkazského domu“. Tyto myšlenka, i když měla silnou odezvu především na severním Kavkaze, byla technicky nereálná [Ismailov-Papava 2008: 285]. Vznikaly také návrhy na různé formy nadnárodní spolupráce. Jeden navrhl i samotné Rusko, ve snaze zajistit si vliv na jižním Kavkaze. Jednalo se o model 3+1 (tři zakavkazské republiky + Rusko). K projektu, který byl předložen v roce 1996, byly přizvány i severokavkazské republiky, s výjimkou Čečny. O čtyři roky později proběhl pokus o reorganizaci tohoto návrhu na model 3+3+2 (Rusko, Turecko, Írán + tři Zakavkazské republiky + USA, EU) [Ismailov-Papava 2008: 286].

Poměrně velký vliv na snahy o sjednocení Kavkazu má v 90. letech Huntigtonova teorie. Po jejím vydání je jasné, že integrace Kavkazu v jeden celek není realizovatelná. Nicméně energie upřená na Kavkaz se pouze přetváří a vznikají pozitivní alternativy, jako například projekty „peaceful Caucasus” nebo „dialog kultur a civilizací” [Chikovani 2005: 48]. V letech 1997 a 1998 proběhne několik mezinárodních konferencí diskutujících o geopolitických problémech Kavkazu a jeho společném kulturním prostoru. Témata se věnují především historickým a kulturním kořenům kavkazské jednoty. Je oživena myšlenka toho, že existuje jednotný kulturní prostor vytvořen lidmi na Kavkaze, který je sjednocován sdílenými hodnotami a společnou mentalitou, i přes náboženskou a etnickou diverzitu [Chikovani 2005: 48].

V geopolitickém kontextu je někdy Kavkaz chápán jako vnitřní zahraničí Ruska³ [Avjuckij 2002: 1]. Význam severního Kavkazu pro Ruskou federaci lze přirovnat k významu Pobaltských republik pro SSSR, nebo Polska pro Ruskou

3 Odkazuje na termín Blízké zahraničí, což je označení pro pás republik v sousedství Ruska vzniklých rozpadem SSSR, na které má Ruská federace velký vliv, a které patří do její specifické zóny zájmů.

říši [Trenin 2001: 179]. Historicky hrál Kavkaz především hraniční roli mezi Evropou a Asií, cestou na blízký východ pro Evropany, arénou protichůdných kontinentálních impérií Středomoří, východní Evropy a blízkého východu. V 90. letech byl často vnímán jako součást většího kavkazsko-kaspického regionu, pro své zásoby ropy a jako tranzitní prostor pro ropu z Kazachstánu a Ázerbájdžánu do Evropy [Ljutvajtes 2001: 36].

1. 3. Konceptualizace severního Kavkazu

Pojmenování Kavkaz označuje jeden region, který ale může nabývat různých podob, a to podle vědního oboru, který jej zkoumá. Nejen hranice regionu, ale i Kavkaz jako takový je vnímán odlišně geografy, politology či antropology. To znamená, že Kavkaz nabývá jiných hranic geografických, politických a socio-kulturních, přičemž každá z těchto podob dělí Kavkaz dále na různé části dle svých vlastních typologií [Jansiz - Hojaste 2015: 85]. Předně je třeba podotknout, že mnoho vědců chápe Kavkaz jako jednotku, kterou je vhodné zkoumat jako celek, jako entitu, a to včetně všech rozličností, jež zahrnuje⁴. Naše práce však Kavkaz dělí na severní a jižní část, přičemž se věnuje pouze části severní, tedy té, která je v současnosti uvnitř hranic Ruské federace. Proč jsme zvolili toto zaměření, je zjevné již z podstaty samotného výzkumu – tedy z toho, že budeme zkoumat účast vnějších aktérů a jejich zájmy v regionu, který se nachází na území tak velkého mezinárodního aktéra, jakým je Ruská federace. Protože však vědní obor, kterým budeme na region Severního Kavkazu nahlížet, není ani geografie ani politologie ani antropologie, nýbrž geopolitika, v níž se snoubí tyto vědní obory, považujeme za nezbytné konceptualizovat severní Kavkaz pro účely naší práce. V nadcházející konceptualizaci zohledňujeme jak geografické, tak politické a socio-demografické vymezení severního Kavkazu.

Geograficky označuje pojem Kavkaz oblast mezi Kumsko-manyčskou sníženinou na severu, Černým mořem na západě, Kaspickým mořem na východě

⁴ Například Berry Buzan chápe region Kavkaz jako specifický regionální bezpečnostní komplex [Nation 2007: 1].

a Talyšskými horami na jihu. V této oblasti vyniká pohoří Velký Kavkaz, které se víceméně táhne po jižní hranici Ruské federace, a pohoří Malý Kavkaz, které prochází územím Gruzie, Arménie a Ázerbájdžánu. Jižní hranice Kavkazu prochází jižními hranicemi Arménie a Ázerbájdžánu, rovněž ale také protíná severovýchodní část Turecka a severozápadní část Íránu [Coene 2010: 3]. Lze říci, že panuje všeobecná shoda v tom, že v této oblasti se geograficky nachází hranice mezi Evropou a Asií. Jak je vidět na mapě (viz přílohu 7), dělí pohoří Velký Kavkaz celou oblast na dva geografické regiony, a to Předkavkazsko a Zakavkazsko. Region Předkavkazska spadá celý pod správu Ruské federace a je ohraničen na severu již zmiňovanou Kumo-manyčskou sníženinou, na východě Kaspickým mořem, Azovským a Černým mořem na západě a na jihu tvoří hranici hřeben pohoří Velký Kavkaz. Toto území je již na první pohled geograficky více kompaktní než území Zakavkazska. Na území Zakavkazska leží tři samostatné státy (Gruzie, Arménie, Ázerbájdžán), nicméně v geografických hranicích zasahuje Zakavkazsko také na území Turecka a Íránu, konkrétně se jedná o turecké provincie Kars, Ardagan, Atvin a Igdyr a o íránské provincie Ardabil, Gílán, Východní Ázerbajdžán a Západní Ázerbajdžán [Ismailov-Papava 2008: 288]. Z geografického pohledu je tedy pro naši práci předmětem výzkumu pouze region Předkavkazska, který se rozprostírá na geograficky jasně ohraničeném a kompaktním území.

Politicky lze Kavkaz rozdělit na severní, který je součástí Ruské federace, a jižní, na jehož teritoriu se rozkládají tři zakavkazské republiky. Severní Kavkaz je v Ruské federaci politicky vymezen Severo-kavkazským federálním okruhem (dále jen SKFO), na jehož území se nachází šest republik a Stavropolský kraj [Prokopenko 2010: 24]. Jak lze vidět na mapě (viz přílohu 8), neodpovídá současné politicko-administrativní vymezení SKFO geografickému vymezení severního Kavkazu. Zatímco politické vymezení opomíjí západní část severního Kavkazu, a tedy i jeho přístup k Černému a Azovskému moři, geografické hranice Severního Kavkazu zase protínají politicko-administrativní jednotky, konkrétně Rostovskou oblast a republiku Kalmycko. Z tohoto důvodu jsme se

rozhodli zařadit do textu stručný historický exkurz, který nám pomůže oblast definovat. Kromě toho tak získáme představu o vývoji celé oblasti a o různých vlivech, jež se zde v průběhu historie promítaly, a také o aktérech, kteří zde v průběhu času působili a soustředili v této oblasti své zájmy.

Oblast Kavkazu je jednou z lidmi nejdříve osídlených oblastí vůbec. Osídlení zde můžeme datovat již od doby kamenné, z období paleolitu, přičemž oblast Jižního Kavkazu byla osídlena o něco dříve než oblast severního Kavkazu. V době před naším letopočtem vznikají v této oblasti různé státní útvary, některé z nich jsou pro západní civilizaci dnes známy jako biblické. První státní útvary tedy vznikají v době druhého tisíciletí před naším letopočtem [Bouzek - Hošek 1978: 23]. V té době se v oblasti jižního Kavkazu střetává především Asyrská říše, říše Urartu a různé arménské kmeny, což vede v devátém století př. n. l. k vytvoření státního útvaru Biainili, známého jako biblické království Ararat [Coene 2010: 93]. V oblasti severního Kavkazu se začínají okolo roku 1200 př. n. l. usazovat nomádské kmeny s nejasným původem, Kimmeriové. Na území Gruzie se formují dva celky – Diaochie (kmenová unie) a Kolchida⁵. Postupně je celý jih obsazen říší Urartu, která se ale v roce 585 př. n. l. rozpadá pod tíhou porážky od Asýrie a Kimmeriů [Bouzek-Hošek 1978: 27]. Kimmeriové usazení na severním Kavkaze jsou v té době již ze severu vytlačováni jiným, původně středoasijským kmenem, a to Skythy. Kimmeriové tedy postupně odcházejí do východní Evropy, na Krym a do Urarty. Skythové postupně expandují také do oblasti Malé Asie a do východní Evropy [Bouzek - Hošek 1978: 48].

Mezi šestým a třetím stoletím př. n. l. se v oblasti Jižního Kavkazu začínají formovat státní útvary předcházející dnešnímu uspořádání. Oblast Malé Arménie je osídlena dynastií Eurandidy a oblast Velké Arménie osidlují arménské kmeny mísící se s kmeny z říše Urartu. Na území dnešní Gruzie vzniká království Kolchida a království Kartli, známější z řecké a římské literatury jako

⁵ Kolchida je známé království z řeckých bájí, a to díky báji o Médece, dceři Aéta, Jásonovi, Zlatém rounu a Argonautech [Bouzek-Hošek 1978: 75].

Ibérie⁶. Na východě jižního i severního Kavkazu se rozprostírá kavkazská Albánie⁷, která byla vojenskou demokracií a mnohonárodnostním útvarem [Coene 2010: 95]. Na severním Kavkaze se usazují Sarmaté, perský nomádský kmen ze střední Asie, který se postupně mísí s kmenem Skythů. V této době mají všechny kmeny severního Kavkazu dobré vzájemné vztahy a společného nepřítele v podobě Římské říše. V prvním století př. n. l. začíná nad ostatními kmeny na severním Kavkaze získávat převahu kmen Alanů, což vede ke vzniku Alanského království mezi řekami Donem a Volhou a pohořím Velkého Kavkazu. Alané ovládali severní Kavkaz až do přelomu třetího a čtvrtého století, kdy byli vyhnáni Góty a Huny [Coene 2010: 97-98]. V oblasti jižního Kavkazu se střetávají zájmy několika impérií a království, konkrétně Římské říše, Řecké říše, Achaimenovské říše (předchůdce Perské říše), Makedonské říše, která předchází Seleukovské říši v oblasti Malé Asie, kde později vzniká Parthská říše (předchůdce Sasánovské či Novoperské říše). Tito aktéři usilují o arménské, iberské, kolchidské i albánské území na jižním Kavkazu [Coene 2010: 98-108]. V sedmém století n. l. se k těmto aktérům přidává také arabský vliv a arabská expanze na Kavkaz. Arabové, na rozdíl od výše jmenovaných, ale ovládají v osmém století celý jižní Kavkaz a část severního Kavkazu (v oblasti historické Albánie, dnešního Dagestánu). V rámci jejich invaze šlo o podrobení území spíše ekonomicky než politicky. Nicméně tato invaze přináší do oblasti Kavkazu muslimské vyznání. Do stepí severního Kavkazu přicházejí okolo šestého století n. l. Chazarové, kteří zde zakládají v polovině sedmého století Chazarský stát. Tento stát se rozprostírá téměř na celém severním Kavkaze a díky hedvábné stezce, která prochází jeho územím, prosperuje především z obchodu. V oblasti Dagestánu dochází ke střetům mezi Chazary a Araby, které jsou však v osmém století ukončeny příměřím a přijetím islámu kaganem⁸. Chazarská říše je

⁶ Toto označení nemá nic společného s Pyrenejskou Ibérií. Název Ibérie v této práci vždy odkazuje na tuto kavkazskou historickou Ibérii.

⁷ Dále jen Albánie. Toto označení nemá nic společného s balkánskou Albánií. Název Albánie v této práci vždy odkazuje na tuto kavkazskou Albánii.

⁸ Kagan je obecné označení pro vůdce Chazarů.

ohrožena až na konci desátého století, ze severu Kyjevskou Rusí, a to i přesto, že obě říše dříve spolupracovaly na postupu proti Arabům. Kromě Kyjevské Rusi se na severním Kavkaze stále nachází království Alanie. Oba útvary jsou zničeny v roce 1238 mongolskou invazí. Po rozpadu Arabské říše a rozdrobení jižního Kavkazu na několik království mají na jižním Kavkaze největší vliv dva aktéři, Seldžucká říše a Gruzínské království (vzniklé roku 1008) [Coene 2010: 108-114].

Ve třináctém století přicházejí na Kavkaz (jak jižní, tak severní) Mongolové vedení Čingischánem. Území i dosavadní kmeny jsou podrobeny velmi rychle a tvrdě. V roce 1256 vzniká Ílchanát, který ovládá celý jižní Kavkaz a část Severního. Zbylé území Severního Kavkazu také padá do rukou Mongolů, nicméně patří pod jiný chanát, konkrétně pod Zlatou Hordu. Zlatá Horda má v moci prakticky celý severní Kavkaz, až na několik kmenů přežívajících v horách (Alané, Nachové, Dagestánci, Kipčakové), které nejsou Mongoly nikdy dobyty. Zatímco Ílchanát se postupně rozpadá z vnitropolitických důvodů a ocitá se v chaosu, nadvláda Zlaté Hordy končí až s nájezdy Tamerlána na konci 14. století. V té době vzniká z kmenů žijících v horách Dagestánský chanát, který je svobodnou společností s kolektivním vedením a zdatnými válečníky [Coene 2010: 114-120].

V šestnáctém století do oblasti severního Kavkazu přichází Ruská říše, která se zde střetává se zájmy Osmanské říše a na jihu také se zájmy říše Safiové [Noble- Kohn - Systemans 2008: 31]. Rusko postupně získává zastřešující postavení nad většinou Severního Kavkazu, který ale zůstává nezávislý. Někteří⁹ nadřazenost Ruské říše vítají jako pomoc před Osmanskou říší. Úlohu Ruska na Kavkaze stvrzuje Petr I. Veliký při svém perském tažení, v jehož rámci ovládne celý Kavkaz, s výjimkou západní Gruzie, která zůstává částečně nezávislou [Masters 2010: 84]. Od této doby je severní Kavkaz součástí Ruské říše. Kavkaz sehrává v Ruské říši významnou hraniční roli – figuruje v konfliktech s Perskou i s Osmanskou říší. Ne všichni jsou ale s nadvládou

⁹ Především křesťanské kmeny jako Osetínci, Gruzínci a Arménci.

Ruské říše smířeni, proto vznikají různá povstání a nepokoje [Coene 2010: 124]. V letech 1817–1864 probíhá mezi Ruskem a severním Kavkazem ozbrojený konflikt. V této době dokonce na severním Kavkaze vzniká Imamát¹⁰ [Ismailov-Papava 2008: 284]. Všechny pokusy o vymanění se z Ruské říše jsou ale potlačeny a následně potrestány. Mezi lety 1860 a 1880 probíhají v Rusku administrativní reformy, které se týkají mimo jiné také Kavkazu. Jižní Kavkaz je rozdělen do několika gubernií a oblastí a na severním Kavkaze vzniká Stavropolská gubernie a oblasti Černomořská, Kubáň, Těrek a Dagestán [Coene 2010: 128-129].

Události první světové války se více dotkly uspořádání jižního Kavkazu. Po jejím ukončení v roce 1918 vznikla Zakavkazská demokratická federativní republika, která se záhy rozpadla na tři nezávislé státy, Gruzii, Ázerbájdžán a Arménii. Díky těmto třem státům se na jižním Kavkaze po první světové válce pohybovali Němci, Britové a Turci. Tito aktéři měli v dané době v této oblasti své zájmy a spojence¹¹. Severní Kavkaz více ovlivnila říjnová revoluce v Rusku, v níž obyvatelé severního Kavkazu podporovali Menševiky [Coene 2010: 130-132]. V roce 1918 byla vyhlášena Horská republika severního Kavkazu nezávislá na Rusku (na území dnešního Čečenska, Inguška, Severní Osetie-Alanie, Kabardinska-Balkarska, Dagestánu a části Stavropolského kraje) a vznikl také Severokavkazský emirát v horských oblastech Dagestánu a Čečenska. Ruští bolševici však brzy získali celý Kavkaz do svých rukou. Na jižním Kavkaze zprvu vznikly tři odpovídající sovětské socialistické republiky, které byly spojeny do Zakavkazské federativní unie socialistických sovětských republik a následně vytvořily Zakavkazskou sovětskou federativní socialistickou republiku (TSFSR), která měla být původně nezávislá, nakonec se ale v roce 1922 stala jedním ze čtyř zakládajících komponentů SSSR [Coene 2010: 133]. Na Severním Kavkaze

¹⁰ A to i přesto, že zdaleka ne všechna etnika na severním Kavkaze vyžadovala vznik muslimského státu - Osetínci byly křesťané, Ingušové a Avaři byli pro ruští a Kumykové a Kabardínci nepřikládali islámu takovou úlohu [Coene 2010: 125].

¹¹ Arménie spolupracovala s Velkou Británií a Ruskem, Ázerbájdžán s Osmanskou říší a Gruzie byla orientována na Německo [Coene 2010: 132].

také vznikaly sovětské socialistické republiky. V roce 1920 vznikla Dagestánská autonomní SSR a Horská autonomní SSR, která zahrnovala Čečence, Inguše, Osetince, Čerkesy, Kabardince, Balkary a Karačajevce. Lidem na severním Kavkazu byla slíbena autonomie a možnost sebeurčení. Nicméně po vzniku SSSR začal být zjevný tlak na sovětizaci všech národů. Arabská písma byla nahrazena cyrilicí a latinkou, školy začaly vyučovat pouze rusky a ruskou verzi historie, hraniční oblasti byly dosidlovány Rusy a místní obyvatelé čelili přesídlování, začal proces znárodňování a potírání soukromého vlastnictví. Jedním z prvků, který měl potlačit sebeurčení kavkazských národů, bylo administrativní rozdělení autonomních oblastí na severním Kavkaze. V roce 1922 tak vznikla Karačajevsko-Čerkeská, Kabardinsko-Balkarská a Adygejská autonomní oblast. Karačajevci jsou podobné etnikum jako Balkaři a Čerkesové jsou si blízcí s Kabardinci, nyní však byly uměle vytvořeny dvě oblasti s rozdílnými etniky. Horská SSR byla zrušena v roce 1924 a namísto ní vznikla Ingušská autonomní oblast a Severní Osetie. V prvních letech svého fungování SSSR často měnil administrativní uspořádání v hraničních a etnicky neruských oblastech [Coene 2010: 134].

Během druhé světové války expandovala na území severního Kavkazu německá nacistická armáda¹². Jediná republika, kam Němci nedošli na severním Kavkazu je Dagestán, na jižním Kavkaze obsadili pouze Abcházii. V roce 1943 byli Němci donuceni své pozice opustit. V reakci na německou přítomnost provádí Stalin přísné etnické deportace¹³. Během dvou let tak ze severního Kavkazu bylo vlakem deportováno¹⁴ přes půl milionu Karačajevců, Čečenců, Ingušů a Balkarů. Konečnou stanicí deportace byla buď střední Asie, nebo Sibiř.

¹² Pochodovali po trase Rostov na Donu - Stavropol - Krasnodar - Majkop- Čerkesk - Nalčik - Mozdok [Coene 2010: 135].

¹³ Lidé z Kavkazu byli deportováni pro podezření z kolaborace s Němci, participaci v kriminálních skupinách, nebo kvůli odporu vůči Rudé armádě [Aydin 2000:2].

¹⁴ Podmínky deportací byly naprosto otřesné. Celé deportace probíhaly v přeplněných vlacích, lidé s sebou neměli ani základní věci, vlaky nedisponovaly žádným zázemím. Mnoho lidí cestu nepřežilo z důvodu rychlého šíření nemocí, hladu a zimy a mnoho dalších zemřelo po deportaci v návaznosti na nové klimatické a geografické podmínky [Aydin 2000:2].

V roce 1956 Nikita Chruščov na 20. sjezdu Komunistické strany pronesl tajnou řeč, ve které odsoudil deportace jako zneužití leninistických principů a tím umožnil repatriaci a návrat deportovaných národů¹⁵ [Melvin 2007: 11-12]. V druhé polovině 80. let se díky Michailovi Gorbačovovi a jeho myšlenke glasnosti začaly objevovat tendence a myšlenky na osamostatnění se a separaci od SSSR. To vyvrcholilo v dubnu 1991 vyhlášením nezávislosti Gruzie a Ázerbájdžánu a v září i Arménie. Nové republiky byly vzhledem k událostem uznány nezávislými a na konci roku 1991 SSSR zaniká. Severní Kavkaz zůstal integrální součástí nově vzniklého nástupnického státu Ruské federace [Melvin 2007: 14]. V 90. letech se Kavkaz (Severní i Jižní) stal dějištěm několika konfliktů a sporů. Jistě neznámějšími konflikty jsou první a druhá válka v Čečensku. Na Severním Kavkaze existují však četnější, dodnes často nevyřešené spory mezi jednotlivými etnickými skupinami, způsobené především stalinskými deportacemi ve 40. letech. Tato etnika se často navrátila na území, kde byl již usazen někdo jiný, a po rozpadu SSSR mohly tyto spory vyplynout na povrch. Přestože je nelze přehlížet, jedná se o konflikty vnitrostátní (dalo by se říci i vnitro-kavkazské), které nemají přeshraniční přesah [Kirejev 2009: 1]. Zcela specifickým etnikem na hranicích severního a jižního Kavkazu jsou Lezgové, jimiž obývané území je předěleno ruskou federální hranicí. Jejich území se nachází z části v Dagestánu a z části v Ázerbájdžánu. Toto etnikum se dlouhodobě snaží o sjednocení svého území, což se mu nedaří [Coene 2010: 160].

Nově vzniklá Ruská federace se musela od roku 1992 vyrovnávat s celou řadou nových i starých problémů. Rozdílnost jednotlivých regionů v rámci federace a vzrůstající sebeuvědomění různých etnik bylo jedním z nich. Nicméně pozornost Borise Jelcina vůči severnímu Kavkazu se víceméně zaměřovala pouze na válku v Čečensku. Obecně lze říci, že jednotlivé regiony v 90. letech dosahovaly velké míry autonomie [Malashenko 2011: 5]. Severní Kavkaz jako by

¹⁵ Toto ale provázely různé právní a jiné problémy. Ve výsledku se Ingušové nemohli navrátit do Prigorodného kraje, protože zde už bydleli Osetinci, Čečenci se nemohli navrátit do Auchovského kraje, protože zde bydleli Lakové. Takovýchto případů bylo mnoho a některé zůstávají nevyřešené do dnes [Aydin 2000:2].

se v 90. letech stal synonymem pro válku v Čečensku a boj s islámským terorismem. Vladimir Putin se jako nový prezident Ruské federace proto rozhodl centralizovat administrativu Ruské federace a zpřehlednit teritoriální dělení a samosprávu [Melvin 2007: 25]. Proto v roce 2000 vytvořil nové administrativní celky, tzv. federální okruhy. Těchto okruhů bylo z počátku sedm¹⁶ a severní Kavkaz spadl do územně většího Jižního federálního okruhu. Jižní federální okruh byl tvořen republikami Dagestán, Ingušsko, Kabardinsko-Balkarsko, Severní Osetie-Alanie, Karačajevsko-Čerkesko, Adygejsko, Kalmycko a Čečensko, kraji Stavropolským a Krasnodarským, oblastmi Rostovskou, Astracháňskou a Volgogradskou¹⁷ [Putin 2000]. Takto vypadal Jižní federální okruh až do roku 2010, kdy z něj prezident Ruské federace Dmitrij Medvěděv vyčlenil nový, osmý a nejmenší federální okruh, a to Severokavkazský federální okruh v hranicích Čečenská republika, Dagestán, Ingušsko, Kabardinsko-Balkarská republika, Karačajevsko-Čerkeská republika, Severní Osetie-Alanie a Stavropolský kraj [Medvěděv 2010]. Mezi lety 2014 a 2016 existoval ještě menší federální okruh než SKFO, a to Krymský federální okruh. Ten byl ale v roce 2016 včleněn do Jižního federálního okruhu [Krym 2016]. V každém federálním okruhu figuruje prezidentský zmocněnec, tedy administrativní pracovník, který je jmenován prezidentem a ve federálním okruhu figuruje jako jeho pomocná a prodloužená ruka. V SKFO byla tato funkce v roce 2014 nahrazena Ministerstvem severokavkazských záležitostí, a to z rozhodnutí prezidenta Ruské federace V. Putina. Kompetence v podstatě zůstaly nezměněné, jen místo postu prezidentského zmocněnce bylo vytvořeno celé ministerstvo [Ministerstvo Severního Kavkazu 2016]. To mimo jiné také ukazuje, že byť je SKFO co do rozlohy nejmenším federálním okruhem, jeho problematika a heterogenita je opravdu výjimečná, specifická a vyžaduje individuální přístup.

¹⁶ Původních 7 federálních okruhů tvořily: Centrální FO, Jižní FO, Severozápadní FO, Dálněvýchodní FO, Sibiřský FO, Uralský FO, Povolžský FO [Putin 2000].

¹⁷ Ruská federace je asymetrickou federací, která se skládá z různých administrativních jednotek, a to z 22 republik, 9 krajů, 46 oblastí, 3 federálních měst, 1 autonomní oblasti a 1 autonomního okruhu [Ústava 1993].

Ruskou federaci můžeme kromě administrativního dělení na federální okruhy dělit také na ekonomické rajony. Tyto rajony vznikaly již v průběhu 90. let a vytvářely se postupně, nikoli z příkazu prezidenta, ale z ekonomické součinnosti v regionech. Takových rajonů je celkem jedenáct; Severokavkazský ekonomický rajon (viz příloha 9) zahrnuje republiky Adygejsko, Čečensko, Dagestán, Ingušsko, Kabardinsko-Balkarsko, Karačajevsko-Čerkesko, Severní Osetii-Alanii, kraje Stavropolský a Krasnodarský a Rostovskou oblast [BankGorodov 2016].

Další vnitropolitické dělení Ruské federace má na starosti ministerstvo obrany. To spravuje pět ruských vojenských okruhů. V současné době spadá celý severní Kavkaz do Jižního vojenského okruhu, který se rozprostírá ve stejných hranicích jako SKFO spolu s Jižním federálním okruhem. Nicméně do tohoto vojenského okruhu spadá severní Kavkaz až od roku 2010. Do té doby existoval samostatný Severokavkazský vojenský okruh, který měl dlouhou tradici, neboť vznikl již v roce 1918. Tento okruh se rozprostíral na teritoriu Černomořské, Dagestánské a Stavropolské gubernie a Donské, Kubánské a Těrské oblasti [Ministerstvo obrany RF 2016]. Před svým zrušením v roce 2010 zahrnoval Severokavkazský vojenský okruh Astracháňskou, Rostovskou a Volgogradskou oblast a republiky Adygeja, Čečensko, Dagestán, Ingušsko, Kabardinsko-Balkarsko, Karačajevsko-Čerkesko a Severní Osetii-Alanii [Melvin 2007: vi]. V dělení vojenských okruhů tedy vidíme přesně opačný trend než v uspořádávání federálních okruhů. Zatímco v roce 2010 byl politicky severní Kavkaz detailněji specifikován vznikem SKFO, ve stejném roce bylo z vojenského hlediska teritorium rozšířeno.

Podíváme-li se na geografickou, politickou či ekonomickou mapu (viz přílohy 7-9) severního Kavkazu, vidíme, že se tato vymezení regionu v mnohém shodují, a v mnohém rozcházejí. Takto můžeme dojít k oblastem, které jsou neoddiskutovatelně součástí severního Kavkazu. Jedná se prakticky o všechny republiky na jižní hranici Ruské federace, tedy Čečensko, Dagestán, Ingušsko, Kabardinsko-Balkarsko, Karačajevsko-Čerkesko a Severní Osetii-Alanii.

Nazýváme je jádrovou oblastí Severního Kavkazu. Vymezení severního Kavkazu se různí také u autorů věnujících se tomuto regionu. Jansiz a Hojaste [2015: 85] k námi definované jádrové oblasti přidávají jako součást severního Kavkazu republiku Adygeja. Prokopenko [2010: 24] chápe severní Kavkaz přesně v mezích SKFO. Melvin [2007: vi] definuje severní Kavkaz jako jádrovou oblast plus republiky Adygeja a Kalmycko a také Krasnodarský a Stavropolský kraj. Odlišně chápou severní Kavkaz také Lazarev a Pravikova [2005: 1309], a to jako jádrovou oblast spolu s republikou Adygeja a Stavropolským a Krasnodarským krajem a také Rostovskou oblastí. V přesně geografických hranicích pak severní Kavkaz chápe Coene [2010: 3], tedy k jádrové oblasti přidává republiku Adygeja, Stavropolský a Krasnodarský kraj a části Rostovské oblasti a Kalmycké republiky.

Abychom si i my mohli definovat severní Kavkaz pro potřeby naší práce, aplikujeme na toto teritorium socio-demografickou specifikaci. Stručně si představíme jádrovou oblast, abychom viděli, jaké jsou charakteristické znaky severního Kavkazu, a následně s tím porovnáme sporné oblasti, kterými jsou republiky Adygeja a Kalmycko, Stavropolský a Krasnodarský kraj a Rostovská oblast.

Republika Dagestán je bezesporu republikou patřící do oblasti severního Kavkazu. Na jejím území žije přes 120 národnostních skupin, které zpravidla hovoří vlastním jazykem či dialektem. Na území Dagestánu se hovoří jazyky, které spadají do tří jazykových rodin, a to severokavkazské, altajské a indoevropské. Nejpočetnější etnikum (Avaři) zaujímá pouhých 24 % všech obyvatel, což pouze potvrzuje obrovskou etnickou heterogenitu Dagestánu. Etničtí Rusové jsou v Dagestánu zastoupeni necelými 5 % [Republika Dagestán 2016]. Převážná většina obyvatel Dagestánu jsou sunnitští muslimové, ale žijí zde také šiití, pravoslavní a židé [SKFO 2016a]. Čečenská republika je v současné době národnostně poměrně homogenní. Devadesát pět procent obyvatel tvoří Čečenci, zbývajících 5 % činí etničtí Rusové [SKFO 2016b]. To se odráží také ve vyznání obyvatel Čečny, kde drtivá většina vyznává islám, a křesťanství,

respektive pravoslaví je ve výrazné minoritě. V republice se hovoří dvěma oficiálními jazyky, a to čečensky a rusky [Čečenská republika 2016]. V Ingušské republice žije nejmenší podíl etnických Rusů z celé Ruské federace, a to pouze okolo 1 %. Majoritním etnikem jsou Ingušové, významná je také minorita Čečenců. Oficiální jazyky v republice jsou dva – ruský a ingušský. Ingušové vyznávají sunnitský islám, v naprosté minoritě je zde pravoslaví [SKFO 2016c]. V mnohonárodnostní republice Severní Osetie-Alanie žije přes sto národností, přičemž nejvíce jsou zastoupeni Osetínci (65 %), zhruba pětina obyvatel jsou etničtí Rusové [Rosstat 2015: 308; Severní Osetie-Alanie 2016]. Oficiální jazyky jsou zde také dva – osetínský a ruský. Osetínci jsou pravoslavného vyznání (49 %), ale mnoho z nich (25 %) vyznává původní animistické náboženství. V naprosté minoritě se zde nachází islám [SKFO 2016d]. Situace v Kabardinsko-Balkarské a Karačajevsko-Čerkeské republice je velmi podobná. V obou republikách jsou etničtí Rusové druhé nejpočetnější etnikum a tvoří zhruba třetinu obyvatel. Obě republiky jsou zároveň mnohonárodnostní, v Karačajevsko-Čerkesku žije přes 80 národností. V obou republikách se hovoří třemi jazyky – rusky, kabardinsko-čerkesky a balkarsko-karačajevsky. Obyvatelé obou republik jsou především muslimové a v obou republikách je významný podíl pravoslavných věřících [SKFO 2016e, SKFO 2016f].

Z výše uvedeného lze tedy vyvodit, že jednotícím prvkem kavkazských republik je ruská menšina, přičemž republiky jsou zpravidla mnohonárodnostní a multietnické. Všechny republiky jsou minimálně dvojjazyčné a obyvatelstvo je různého vyznání. I když jsou tyto republiky velmi heterogenní, je vidět, že jejich jednotícím prvkem vůči centrálnímu Rusku je ruská menšina, pravoslavná menšina a vedle ruštiny existence druhého oficiálního jazyku.

Stavropolský kraj spadá podle geografického, politického, ekonomického i vojenského vymezení do severního Kavkazu. V čem se liší od jádrové oblasti, je socio-demografické vymezení. Největší rozdíl je v tom, že na jeho území jako na jediném ze subjektů SKFO tvoří většinu obyvatel etničtí Rusové (necelých 81 %). Nicméně stále se jedná o mnohonárodnostní subjekt. Mezi významné

menšiny patří Arméni (5,9 %), Řekové (1,2 %), Ukrajinci (1,1 %), dagestánské národy, Čečenci, adygejské národy a Abazínci. Tomuto rozložení odpovídá také náboženská struktura obyvatel, to znamená, že většina obyvatel je pravoslavného vyznání, v menšině je zde islám, katolictví či judaismus. Tento subjekt SKFO je rovněž jedinečný tím, že má pouze jeden oficiální jazyk, kterým je ruština [SKFO 2016g a Rosstat 2015: 322]. Vzhledem k tomu, že je subjekt součástí SKFO a geograficky leží na severním Kavkaze, chápeme Stavropolský kraj jako součást Severního Kavkazu.

Krasnodarský kraj spadá geograficky do oblasti severního Kavkazu. Není subjektem SKFO, zato je subjektem Severokavkazského ekonomického rajonu. Historie tohoto kraje je úzce spjata nejen s celým severním Kavkazem, ale také s historií černomořského regionu a především kubánské kultury, která byla zásadní pro vývoj severního Kavkazu [Krasnodarský kraj 2016]. V Krasnodarském kraji žije přes 88 % etnických Rusů a největšími menšinami jsou Arméni (5,5 %) a Ukrajinci (necelá 2 %). Obyvatelstvo je především pravoslavného vyznání a jediným oficiálním jazykem je ruština [Rosstat 2015: 248]. I přesto, že socio-demograficky tento kraj nevykazuje tradiční kavkazské charakteristiky, považujeme jej především díky jeho geografické poloze a historii za součást severního Kavkazu.

Republika Adygeja patří jednoznačně geograficky i ekonomicky do regionu severní Kavkaz. Na jejím území žije sice majorita etnických Rusů (63,6 %), nicméně je zde poměrně početný titulární národ Adygejců, který tvoří čtvrtinu obyvatelstva. Z tohoto důvodu je republika dvojjazyčná, mluví se zde rusky a adygejsky. Na území republiky žije mnoho méně početných menšin převážně kavkazského původu [Rosstat 2015: 234]. Adygejci jsou si velmi blízcí s Abcházci, obě etnika jsou muslimského vyznání. Republika Adygeja, i když není součástí SKFO, prokazuje všechny znaky severokavkazské republiky [Adygeja 2016].

Kalmycko je velmi specifická republika. Geograficky do severního Kavkazu spadá pouze její západní výběžek. Kalmycko rovněž není subjektem

SKFO ani Severokavkazského ekonomického rajonu. Na druhou stranu tvoří v republice většinu obyvatel její titulární národ, tedy Kalmykové (57,4 %). Největší a nejvýznamnější menšinou jsou sice etničtí Rusové (30 %), nicméně republika je mnohonárodnostní a žijí zde i menšiny kavkazských národů [Rosstat 2015: 241]. Pravoslaví je v této republice také v minoritě (třetina obyvatel), oproti většině kavkazských národů Kalmykové vyznávají buddhismus. V republice je oficiálním jazykem pouze ruština [Kalmycko 2016]. Kalmycko v práci nechápeme jako součást severního Kavkazu, a to především kvůli jeho geografické poloze a náboženské unikátnosti.

Posledním sporným teritoriem je Rostovská oblast. Geograficky patří do severního Kavkazu pouze jižní část této oblasti. Oblast není součástí SKFO, ale je součástí Severokavkazského ekonomického rajonu. Sociálně-demograficky je tato oblast ze všech subjektů zde jmenovaných nejvíce homogenní. Přes 90 % obyvatel jsou etničtí Rusové, od čehož se také odvíjí pravoslavný charakter oblasti a jediný oficiální jazyk, kterým je logicky ruština. Rovněž podíl kavkazských etnik není v této oblasti významný. Ani jedna menšina nepřesahuje 1 % obyvatel. Mezi nejvýznamnější patří: Kazaši, Arméni, Ukrajinci, Turci, Ázerbájdžánci, Romové, Bělorusové a Tataři [Rosstat 2015: 269].

Na základě výše uvedené geografické, politické, ekonomické, vojenské a sociálně-demografické charakteristiky jsme došli ke konceptualizaci severního Kavkazu pro účely naší práce. Z geopolitického hlediska a s ohledem na současné administrativní rozdělení chápeme v této práci severní Kavkaz jako republiky Adygeja, Čečensko, Dagestán, Inguško, Kabardinsko-Balkarsko, Karačajevsko-Čerkesko a Severní Osetie-Alanie a kraje Krasnodarský a Stavropolský.

2. Výzkumná část

2. 1. Obsahová analýza

2. 1. 1. Metoda, média, korpus

V následující části práce zkoumáme aktivitu mezinárodních aktérů v oblasti severního Kavkazu v rámci námi předem definovaných sektorů, a to ekonomickém, politickém a socio-kulturním. Abychom mohli analyzovat chování jednotlivých aktérů v určených sektorech, je v první řadě zapotřebí definovat, o jaké aktéry se jedná. Ke zjištění přítomnosti konkrétních vnějších aktérů v regionu severního Kavkazu jsme se rozhodli použít metody kvantitativní obsahové analýzy. Do námi vybraných internetových médií jsme zadávali konkrétní hesla a výsledky podrobili třídění dat na základě potvrzení či vyloučení vnější aktivity v oblasti severního Kavkazu. Abychom získali dostatek relevantních dat a minimalizovali počet nevyhovujících výsledků, omezili jsme vyhledávání na dobu od 17. dubna 2009. Toto datum jsme zvolili z toho důvodu, že dne 16. dubna 2009 byla oficiálně ukončena druhá čečenská válka [Schwartz 2009]. Naše práce se věnuje oblasti *soft power*; a při širším časovém rozpětí se nám dostávalo příliš mnoho nevyhovujících výsledků, které komplikovaly proces vyhledávání a třídění dat pro náš výzkum relevantních.

Média, která jsme podrobili analýze, jsme rozdělili do tří skupin: (1) obecná média, (2) média zaměřující se pouze na severní Kavkaz či mající speciální oddíl pro severní Kavkaz, (3) média zaměřující se na konkrétní subjekty severního Kavkazu. V první a druhé skupině je třeba rozlišovat média dostupná v angličtině a média psaná rusky, ve třetí skupině byla k dispozici pouze média psaná rusky. Pro každou z těchto skupin jsme použili jiné vzorce vyhledávání. Pro využití různých médií s odlišným zaměřením jsme se rozhodli cíleně proto, abychom získali data s rozdílným zaměřením. Zatímco data z obecných médií se zaměřují především na politický sektor, data ze třetí skupiny se vztahují zejména k sociálně-kulturnímu sektoru.

Do skupiny obecných médií jsme zařadili pět celosvětově významných médií, každé z nich pak z jiného světového regionu, čímž je garantována diverzifikace výsledků a úhlů pohledu na severní Kavkaz. Do této skupiny byly zařazeny: *BBC*, *New York Times*, *Al Jazeera*, *Asia Times*, *Rossijskaja Gazeta*. Všechna tato média vytvářejí vlastní zpravodajství a zprávy nepřejímají.

Při výběru médií zaměřujících se na severní Kavkaz jsme se snažili především o diverzifikaci původu těchto médií a jejich zaměření. Rovněž jsme se snažili vybírat zdroje relevantní a zavedené. Do této skupiny jsme zařadili následující mediální zdroje: (1) *Caucasus Times* (caucasustimes.com), agenturu zameřenou na jih Ruské federace a Zakavkazsko. Tematicky se tato agentura zaměřuje na oblast politiky, ekonomiky i na sociální a kulturní témata. Agentura byla založena v roce 2002 firmou Medium-orient, která sídlí v Praze. Archiv tohoto média sahá do roku 2003 [Caucasus times 2016]; (2) *The Jamestown Foundation* (jamestown.org), agenturu zaměřující se na oblasti strategického zájmu USA, které zároveň mají omezený přístup k informacím. Nadace vznikla v roce 1984 ve Washingtonu, D.C. a dnes vydává tři stěžejní publikace – *China Brief*, *Eurasia Daily Monitor* a *Terrorism monitor*. Kromě toho má však *Jamestown foundation* i další programy, kterým se věnuje, a jedním z nich je *North Caucasus weekly*, jehož archiv využijeme v rámci naší obsahové analýzy [Jamestown foundation 2016]; (3) *Kavkazskij uzal* (kavkaz-uzel.eu), ruské internetové médium založené v roce 2001 sdružením *Memoriál*, od roku 2008 s.r.o. *MEMO*. *Kavkazskij uzal* se snaží o nezávislé a nestranné zpravodajství, informuje o lidských právech, konfliktech, diskriminaci, migraci apod. Toto médium se specializuje pouze na subjekty Jižního federálního okruhu, SKFO a jižní Kavkaz [Kavkazskij uzal 2016]; (4) *Marchmont Inovation News* (marchmontnews.com), poradenskou americkou společnost zaměřující se na pomoc malým podnikatelům v přístupu na globální trhy. Organizace byla založena v roce 2005 na Floridě a specializuje se na obchodní spolupráci s Ruskou federací. Část organizace se zaměřuje na obchodní zprávy z oblasti severního Kavkazu [Marchmont 2016]; (5) *Radio free Europe*, *Radio liberty*

(rferl.org), organizace zaměřující se na zpravodajství v oblastech, kde je potlačen svobodný tisk či svoboda slova. Radio Svobodná Evropa vzniklo již v roce 1950, Radio svoboda o tři roky později. Dnes se celá jedna sekce věnuje zpravodajství z Ruska a jedno oddělení přímo zpravodajství ze severního Kavkazu [RFE/RL 2016]; (6) *Yuga - portal južnovo regiona* (yuga.ru), portál zaměřující se na jih Ruska, Krasnodarský kraj a republiky na jihu Ruska. Portál vznikl v roce 2001 s cílem přinášet informace o tomto regionu jeho obyvatelům a jeho návštěvníkům; posledním zdrojem je pak [Yuga 2016]; (7) *Jug Rossii info* (southru.info), ruský informační a analytický portál, který se od roku 2004 věnuje zpravodajství z různých oblastí v regionu jižního Ruska. Region, jemuž se portál věnuje, zahrnuje Jižní federální okruh a SKFO [Jug Rosii 2016].

Třetí skupinu médií jsme se rozhodli do obsahové analýzy zařadit především z toho důvodu, že jsme chtěli pokrýt námi vymezenou oblast severního Kavkazu. Média z první i druhé skupiny mohou (v různých článcích) chápat oblast severního Kavkazu v různých podobách. Zařazením médií věnujících se konkrétním subjektům severního Kavkazu docílíme fokalizace na region, který jsme si definovali. Zároveň skrze tato média získáme lokální vhled do problematiky. Tato jsme vybírali podle relevance, zaměření a historie. Pro každý subjekt severního Kavkazu jsme zvolili jedno internetové médium: (1) Adygeja – *Informacionnoe agenstvo Adygeja sevodnja* (adigeatoday.ru); (2) Čečensko – *Informacionnoe agenstvo Groznyj* (grozny-inform.ru); (3) Dagestán – *Respublikanskoe informacionnoe agenstvo Dagestan* (riadagestan.ru); (4) Ingušsko – *Ingušetija* (ingushtia.rusplt.ru); (5) Kabardinsko-Balkarsko – *Respublikanskoe informacionnoe agenstvo Kabardino-Balkarija* (kbrria.ru); (6) Karačajevsko-Čerkesko – *Novosti KČR* (09-n.ru); (7) Severní Osetie-Alanie – *Osetia Times* (osetiatimes.ru); (8) Krasnodarský kraj – *Kubanskije novosti* (kubnews.ru) a (9) Stavropolský kraj – *Stravropolskaja pravda* (stpravda.ru).

V první skupině globálních médií byla potřeba získat zaměření na námi definovaný region. Pro vyhledávání v těchto médiích jsme tedy postupně použili hesla (v příslušných jazycích): severní Kavkaz, Adygea, Čečensko, Dagestán,

Ingušsko, Kabardinsko-Balkarská republika, Karačajevsko-Čerkeská republika, Severní Osetie-Alanie, Krasnodarský kraj, Stavropolský kraj. Ve výsledcích jsme pak zjišťovali přítomnost názvu mezinárodních aktérů.

Média druhé a třetí skupiny jsou již teritoriálně zaměřená dle našich potřeb, proto jsme v těchto skupinách zvolili hesla, která souvisí jak s námi určenými sektory (ekonomický, politický, sociálně-kulturní), tak hesla inklinující k přeshraniční aktivitě, jako jsou investice, ropa, plyn a nelegální obchod pro ekonomický sektor; spolupráce, dohody, diplomacie, separatismus pro politický sektor; mezi-regionální, přeshraniční, výměna, migrace pro sociálně-kulturní sektor. Ve výsledcích opět zjišťujeme přítomnost vnějších aktérů.

2. 1. 2. Výsledky obsahové analýzy

Kvantitativní obsahovou analýzu jsem prováděla pomocí vyhledávače Google a za pomoci softwaru Instapaper. Tyto nástroje jsem zvolila z toho důvodu, že najít v archivech jednotlivých webových stránek hledanou informaci je snazší za použití správného vyhledávacího řetězce, než-li ručně na daných webových stránkách. Jsem si vědoma, že software Instapaper není software určený pro zpracování dat, nicméně pro účely naší kvantitativní analýzy byl vyhovující. Výzkumný proces sám o sobě měl tři fáze: zformulování vyhledávaného řetězce v daném časovém rozsahu a na daných webových stránkách, třídění relevantních výsledků a analyzování následného korpusu. Považuji za vhodné podotknout, že třídění výsledků jsem prováděla ručně. Znamenalo to projít u každého hesla někdy i několik stovek výsledků a najít mezi nimi ty vhodné. I přesto se občas u třetího kroku ukázalo, že některé výsledky nejsou vhodné, kromě toho několik z nich, se informativně překrývalo. Ne všechny řetězce měly v médiích hojné zastoupení a některé naopak vykazovaly velké množství článků pro nás nerelevantních a pouze pár těch relevantních.

Samotný proces vyhledávání dat bychom mohli rozdělit do dvou velkých skupin, z nichž obě rozdělit do dvou podskupin, a to podle jazyku, ve kterém

jsem hesla vyhledávala. První takovou skupinu tvořila globální média s obecným

```
>„north caucasus” site:bbc.com OR site:nytimes.com OR site:aljazeera.com  
OR site:atimes.com<
```

zaměřením. Příklad vyhledávacího řetězce pro anglické stránky je:

pro rusky psané zpravodaje řetězec vypadal následovně:

```
>„северный кавказ” site:rg.ru<
```

Druhou skupinu tvořila média zaměřená na regionu severního Kavkazu, či její část. I v této skupině bylo třeba rozlišit anglicky a rusky psaná média. Rovněž jednotlivá hesla jsem v těchto řetězcích spojila, podle sektoru, který reprezentují.

Příklad anglického a ruského vyhledávacího řetězce:

```
>"cooperation" OR "agreement" OR "diplomacy" OR „separatism"  
site:caucasustimes.com OR site:jamestown.org/programs/ncw/ OR  
site:marchmontnews.com/North-Caucasus/ OR site:rferl.org/z/682.html<
```

```
>"сотрудничество" OR "договор" OR "дипломатия" OR „сепаратизм"  
site:kavkaz-uzel.eu OR site:yuga.ru OR site:southru.info OR  
site:adigeatoday.ru OR site:grozny-inform.ru OR site:riadagestan.ru OR  
site:ingushetia.ru/news/ OR site:kbrria.ru OR site:09-n.ru OR  
site:osetiatimes.ru OR site:kubnews.ru OR site:stpravda.ru<
```

V obou skupinách jsme narazili na menší potíže. V první skupině se u anglicky psaných médií na některá hesla objevilo pouze málo výsledků, které pro nás navíc nebyly nerelevantní. U druhé skupiny jsme naopak pracovali s velikým množstvím výsledků, které však nezahrnovali geopolitický nebo přeshraniční přesah, nebo se naopak věnovali jinému než severokavkazskému prostředí a proto jsme ve druhé skupině médií získali pouze málo relevantních výsledků. Především ve druhé skupině médií jsme narazili na velké množství článků věnující se přeshraničním vztahům, nicméně v rámci Ruské federace.

Dohromady z obou skupin jsme nasbírali 417 článků, 310 v první skupině a 107 ve skupině druhé. To jak jednotlivé stránky reagovaly na jaká hesla vidíme v tabulkách (viz přílohu 10). Podle těchto tabulek vidíme, jaká média byla

nejpřínosnější. Nicméně vidíme zde i abnormality způsobené aktuálním děním, čímž máme na mysli především velké množství článků odpovídajících na heslo Čečna, jejichž počet narostl zejména kvůli bombovým útokům při běžeckém maratonu v Bostonu v roce 2013. Tento obsáhlý korpus jsme podrobili analýze a hledali v něm přeshraniční aktivitu různých aktérů. V rámci této kvantitativní obsahové analýzy se potvrdil význam geografické blízkosti. Nejčastěji skloňovanými aktéry byly, vedle Ruské federace, Zakavkazské republiky a jejich substátní jednotky (především Gruzie), Írán, Saúdská Arábie, Turecko, Turkmenistán a samozřejmě USA. často se články také věnovaly válce v Sýrii a angažmá ruských sil zde. Mezi aktéry aktivní na severním Kavkaze pak nesmíme opominout nejvíce skloňovaného nestátního aktéra, a to islámský radikalismus, různé islámské separatistické skupiny a také Islámský stát. Ojedinele se vyskytly články zmiňující jednotlivé evropské země, těch však bylo stále více než článků o EU, jako takové.

2. 2. Ekonomický sektor

Ekonomika severního Kavkazu se výrazně odlišuje od centrální ekonomiky Ruské federace. Obecně lze říci, že lidé na severním Kavkaze jsou několikanásobně chudší než lidé v centrálním Rusku. Týká se to nejen platů, ale také cen jednotlivých produktů. To souvisí s nepříznivou demografickou křivkou celého regionu. Severní Kavkaz sám o sobě má velký ekonomický potenciál. Nachází se zde hlavní producenti obilí a ovoce v celém Rusku, zároveň je tento region jedinečný svojí vysokohorskou a slunečnou charakteristikou, která je ideální pro rozvoj turismu. Na severním Kavkaze se rovněž nachází několik lázní a také jsou zde přímořská letoviska, a to jak u Černého, tak i Kaspického moře. Tato moře mají ale větší ekonomický a strategický význam, než jen turistický. V obou mořích má severní Kavkaz zásoby nerostných surovin. V souvislosti s nerostnými surovinami je Kavkaz významný i jako tranzitní cesta pro suroviny ze střední Asie na světové trhy. Veškerý tento ekonomický potenciál je ale umenšován nestabilitou celého regionu, činností různých radikálních a

separatistických skupin apod. Kromě toho, jednotky na severním Kavkaze nemohou příliš promlouvat do velkých ekonomických investic, které zařizuje Rusko (především energetické). Jednotlivé subjekty severního Kavkazu často za energie neplatí, nebo dluží a dodávky energií v celém regionu je nestabilní. Centrální Rusko vítá v oblasti zahraniční investice a investory, ale pouze v oblastech, které samo vytyčí. Nejčastěji tak vidíme snahu zlepšovat infrastrukturu a turistické resorty. Zahraniční investice začali do regionu proudit až po skončení druhé čečenské války.

2. 2. 1. Obchod

2. 2. 2. Energetika

2. 2. 3. Nelegální Obchod

2. 3. Politický sektor

Oficiální politika severního Kavkazu je jednoznačně utvářena Ruskou federací a politikou Kremlu. V tomto případě lze pozorovat vztahy, které navazuje Kreml skrze severní Kavkaz například s Abcházií. Hlavními politickými akty dohody a diplomacií na severním Kavkaze jsou vztahy jednotlivých subjektů a centrální politiky. Velmi častá je také diplomacie, oficiální návštěvy a spolupráce vlád jednotlivých severokavkazských subjektů. Informují-li média o politice a politických událostech na severním Kavkaze, informují ty ruské zpravidla pouze o vnitro federálních vztazích a zahraniční často pouze o separatistických skupinách. Separatismus je v podstatě leitmotivem všech politických vztahů na severním Kavkaze. Druhým tímto tématem je potom terorismus, který je často se separatismem spojován. Terorismu jsem se zcela záměrně vyhnula, a to z toho důvodu, že severokavkazský terorismus nelze jednoduše zacílit a vysvětlit. Nikdy navíc nevíme, kdo je v Ruském prostředí označován za teroristu. Tento fenomén necháváme pouze jako přidružené téma k separatistickým snahám.

Ve snaze vysledovat v oblasti diplomatické či politické akty, návštěvy a dohody, jsme se do značné míry spoléhali na oficiální stránky jednotlivých

subjektů. Tento předpoklad byl však mylný, protože severokavkazské subjekty zpravidla na svých stránkách neuvádějí svou přeshraniční činnost (pouze v rámci federace), nebo naopak. Oficiální návštěvy jsou pak především ty z hierarchicky vyšších jednotek federace. Zároveň kvazistátní jednotky na jižním Kavkaze, u kterých lze předpokládat spojení se severokavkazskými subjekty (Abcházie - Adygea, Severní Osetie - Jižní Osetie) nedisponují takovýmito informacemi.

2. 3. 1. Politické akty a dohody

2. 3. 2. Diplomatické vazby a oficiální návštěvy

2. 3. 3. Snahy o politické změny

2. 4. Kulturně-sociální sektor

Jak jsme konstatovali již výše, je region celého Kavkazu mimořádně heterogenním regionem, který se rozprostírá na mnoha přechodových liniích. Z tohoto důvodu je logické předpokládat, že jednotlivé kmeny, etnika a národy, které jsou si v některém ze svých odlišných vlastností podobní, budou vyhledávat společnou interakci. V tomto sektoru se chceme zaměřit především na různé kulturní společné aktivity, ať už je pod pojmem kultura myšlen jakýkoli sjednocující prvek (jazyk, etnikum, náboženství, historie, identita apod.). Dalším zcela specifickým jevem na Kavkaze je poměrně častá přeshraniční výměna, ať už studentská, či expertní.

Oblast severního Kavkazu je od rozpadu SSSR považována za velmi neklidnou a nestabilní. Tyto faktory přímo podporují vznik migrace. V regionu je navíc historicky přítomný vliv nucené migrace (deportace) a to v různých historických obdobích (nejen za Stalina). Ukážeme jak i v dnešní době po skončení největších ozbrojených konfliktů ovlivňuje přeshraniční migrace (ať už jakýkoliv směre, a dobrovolná i nucená) život na severním Kavkaze.

Na závěr poukážeme na současný trend, a to propojování lidí skrze nová média a sociální sítě. Při různých kulturních interakcích může docházet k vytváření přátelství a vazeb, které lze díky sociálním sítím jednoduše udržet i

přes federální hranice Ruské federace. Také upozorníme na rodiny, které byly rozděleny v důsledku rozpadu SSSR.

2. 4. 1. Kultura, jazyk, vzdělávání, náboženství

2. 4. 2. Migrace

2. 4. 3. Sociální vazby a nová média

Závěr

Severní Kavkaz jakožto region hodný samostatného zkoumání v naší práci obstál. Ukázalo se, že tento region a jeho výzkum má mnoho co nabídnout, ať už geopoliticky, ekonomicky nebo socio-kulturně. Nicméně je evidentní že potenciál a výzkum tohoto regionu uspokojí mnohem více vědních oborů než jsou mezinárodní vztahy a geopolitika (na své si zde přijdou například archeologie, antropologie, lingvistika, bezpečnostní studia, religionistika, geografie apod.).

V naší práci jsme postupovali od teoretického rámce, přes vysvětlení metodologie až k výzkumné analytické části. Teoretický rámec práce je poněkud obsáhlejší, ovšem z toho důvodu, že je prokládán přímou aplikací na region severního Kavkazu. Základní teoretický rámec tvoří koncept *soft power* a klasické i moderní teorie geopolitiky. Do těchto geopolitických teorií jsme přímo zasadili region severního Kavkazu. Severní Kavkaz jako region jsme si pro účely naší práce vymezili na základě vlastní konceptualizace. Zkombinováním geografického, politického, kulturního, vojenského a ekonomického vymezení jsme nakonec dospěli k severnímu Kavkazu v hranicích republik Adygeja, Čečensko, Dagestán, Ingušsko, Kabardinsko-Balkarsko, Karačajevsko-Čerkesko a Severní Osetie-Alanie a krajů Krasnodarského a Stavropolského.

Před výzkumnou částí práce jsme pomocí kvantitativní obsahové analýzy vytvořili korpus 417 článků, a to z různých světových i lokálních médií pomocí vyhledávání konkrétních hesel. Pomocí tohoto korpusu jsme zjistili, jací aktéři jsou v regionu aktivní. V následné výzkumné části jsme ukázali příklady různých aktivit různých aktérů na severním Kavkaze.

V úvodu naší práce jsme si vytyčili hlavní cíl, a to zodpovědět výzkumné otázky a zhodnotit geopolitickou roli a potenciál severního Kavkazu, a také reakce Ruské federace na aktivitu zahraničních aktérů v tomto regionu. Na severním Kavkaze operuje mnoho i málo aktérů zároveň. Dle primárních zdrojů se na Kavkaze pohybuje aktérů pramálo, ovšem realita je o něco pestřejší. Naprosto dominantní roli zde zaujímá, logicky, Ruská federace. Mnohdy záleží pouze na její politice, koho do regionu vpustí a koho nikoli. Samozřejmě do

regionu pronikají také aktéři, kteří nejsou spojenci Ruska. Obecně lze aktéry operující na severním Kavkaze rozdělit na spojence Ruska a ty, které s Ruskem nemají nejbližší vztahy. Spojenci Ruska jsou potom aktivní více v investicích, obchodu a energetice, než ve vztazích na lokální úrovni. Je nutno podotknout, že Rusko se v oblasti severního Kavkazu otevírá zahraničním aktérům až v posledních letech. V 90. letech, kdy se otevřel zahraničnímu vlivu Kavkaz jižní, byli vnější aktéři činní právě na jižním Kavkaze. Severní Kavkaz ale dosti zaostával a to až do doby, kdy byla ukončena druhá čečenská válka. V posledních letech můžeme vidět snahu Ruské federace o rozvoj severního Kavkazu jakožto atraktivního regionu pro turisty i investory, jejichž přítomnost má být, mimo jiné, nápomocná vytvoření a udržení stabilního a bezkonfliktního severního Kavkazu.

Jací aktéři tedy na severním Kavkaze operují? Jde především o aktéry geograficky blízké, tedy o státy jižního Kavkazu, střední Asie a Blízkého východu. Při odpovědi na tuto otázku se však nelze pohybovat pouze na státní úrovni. Zatímco Gruzie a Rusko mezi sebou nemají ani diplomatické vztahy, různé regiony Gruzie a severního Kavkazu k sobě mají velmi blízko, a to především na sociální úrovni. V energetickém sektoru je nejvýznamnějším partnerem Kazachstán, který má tradičně s Ruskou federací dobré vztahy. Kazachstán je spojen se severním Kavkazem produktovody, které přivádějí kazašské suroviny na světové trhy. V oblasti energetiky si ale Rusko bedlivě hlídá svou vlastní dominanci skrze podniky Rosněft a Gazprom, kteří ovládají více než 90% severokavkazského energetického obchodu a produkce. Do oblasti severního Kavkazu pronikají i poměrně nečekaní aktéři, jako například jednotlivé evropské země. Například Italské Tyrolsko by v následujícím roce mělo spolupracovat se severním Kavkazem v oblasti horské a lyžařské turistiky. Zde můžeme vidět příklad nikoli geografické blízkosti, ale geografické podobnosti a toho, jak rozvíjí spolupráci.

Zhodnocení toho, jakou roli hraje severní Kavkaz v geopolitice daných aktérů, je poměrně ošemetné. Každý aktér do oblasti projektuje odlišné zájmy. Kromě toho se pohybuje uvnitř hranic Ruské federace, a tak jsou mnohdy

motivace některých činů ohýbány podle toho, kdo o nich informuje. Zatímco pro centrální politiku Ruska se Gruzínské vazby na severním Kavkaze jeví jako snaha rozvrátit Rusko, pro Gruzii to naopak znamená hledání dobrých sousedských vztahů a kooperace v rámci regionu. Význam severního Kavkazu je tedy pro různé aktéry odlišný. Naprosto charakteristické pro střetávání aktérů na severním Kavkaze je Ruský dohled. Rusko se velmi obává toho, aby angažmá USA a jejich spojenců na jižním Kavkaze nemělo přesah na Kavkaz severní. Z toho důvodu se Moskva snaží do regionu investovat a přetvářet jej k obrazu svému. Velmi typické je také to, že celý severní Kavkaz je velice heterogenní i když spolu jednotlivé subjekty ve velkém komunikují a spolupracují v různých oblastech, vnější aktér ve většině případů vstupuje pouze do jednoho subjektu a další mu zůstávají uzavřeny.

Kulturní odlišnosti od centrálního Ruska se snaží využít především spojenci USA, ale také různá separatistická hnutí, teroristické organizace, Islámský stát a také Írán. Zatímco USA této odlišnosti využívají především v rétorice (představa utiskovaného severního Kavkazu, terorizovaného centrálním Ruskem), různá nestátní uskupení využívají neuspokojených ekonomických a kulturních potřeb mladých lidí. Írán vnímá rozdílnost severního Kavkazu jako můstek k ruské vládě, kdy on leží kulturně mezi těmito dvěma státy.

Motivace jednotlivých aktérů pro přístup do regionu je poměrně jednoznačná. Pro státní aktéry je to především zajištění strategického partnerství. Pro investory je motivací vidina nového, nepřesyceného trhu. Pro jednotlivce to jsou často profesní, či studijní výměny, motivované získáním nových zkušeností a znalostí. Různé zločinecké organizace motivuje k aktivitě na severním Kavkaze především jeho hraniční charakter.

Seznam literatury

- Adygeja (2016). *Naselenie* (<http://www.adygheya.ru/about/population/>, 11. 10. 2016).
- Agnew (2013) the origins of critical geopolitics. In: Sharp, J. - Dodds, K. (2013) *The Ashgate research companion to critical geopolitics*. (Ashgate Publishing, Ltd.), s. 19-33.
- Avjuckij, V. (2000). Severnyj Kavkaz kak „vnutrenej zarubeže“ Rosiji (http://www.ca-c.org/journal/2002/journal_rus/cac-05/07.avirus.shtml, 1. 11. 2016).
- Aydın, M. (2000). New geopolitics of Central Asia and the Caucasus: causes of instability and predicament (No. 2-2000). *Center for Strategic Research*.
- BankGorodov (2016). *Ekonomičeskije rajony Rosiji* (<http://www.bankgorodov.ru/econ-areas>, 11.10.2016).
- Bogojavlenskij D. D. (2012). Perepis 2010: etničeskij srez. *Demoskop Weekly 2012 (531+532)* (http://www.perspektivy.info/history/perepis_2010_etnicheskij_srez_2013-04-28.htm, 20. 9. 2016).
- Bouzek, J. - Hošek, R. (1978). *Antické Černomoří* (Praha: Svoboda).
- Brzezinski, Z. (1997). *The grand chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives* (Basic Books).
- Buzan, B. - Waever, O. (2003). *Regions and powers: the structure of international security*. (Cambridge: Cambridge University Press)
- Buzan, B. - Waever, O.- de Wilde, J. (1998). *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*. (Brno: Barrister a Principal).
- Caucasus times (2016). *Medium-orient information agency* (http://caucasustimes.com/contact_ru.asp, 1. 11. 2016).
- Coene, F. (2010). *The Caucasus - An Introduction* (London-New York: Routledge).
- Cohen, S. B. (2005). The Eurasian Convergence Zone: Gateway or Shatterbelt?. *Eurasian Geography and Economics*, 46(1),s. 1-22.

- Čečenská republika (2016). *Obščaja informacija* (<http://chechnya.gov.ru/page.php?r=181>, 11. 10. 2016).
- Dugin, A. G. (1997). *Osnovy geopolitiky* (Moskva: Arktogeja).
- Dugin, A. G. (2001). Kavkazskij uzal. In: Černous, V. V. (2001). *Sovremenyje problemy geopolitiky kavkaza, sbornik naučnych statej* (Rostov na Donu: Izdatelstvo SKNC VŠ), s. 26-30.
- Guzzini, S. (2010). *Self-fulfilling geopolitics? Or: The Social Production of Foreign Policy Expertise in Europe*. Danish institute for international studies (https://www.files.ethz.ch/isn/16836/self_fulfilling_geopolitics.pdf, 30. 11. 2016).
- Huntington, S. P. (1996). *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu* (Praha: Rybka). publishers.
- Chikovani, N. (2005). A united Caucasus: Reality routes in the past or high-flown political illusions?. *Central Asia and the Caucasus* 5(35), s. 45-54.
- Ismailov, E. - Papava, V. (2008). A new concept for the Caucasus. *Southeast European and Black Sea Studies* 8 (3), s. 283-298.
- Ištók, R (2004). *Geopolitika v globalizovanom svete* (<http://www.unipo.sk/public/media/12484/Geopolitika%20v%20globalizovanom%20svete.pdf>, 30. 11. 2016).
- Ištók, R (2009). *Eurazistvo ako geopolitická koncepcia* (<http://www.unipo.sk/public/media/12484/Eur%20azistvo%20ako%20geopoliticka%20koncepcia.pdf>, 30. 11. 2016).
- Jamestown foundation (2016). *About Us* (<https://jamestown.org/about-us/>, 1. 11. 2016).
- Jansiz, A. - Hojaste, M. R. (2015). Conflicts in the Caucasus Region and Its Effects on Regional Security Approach. *Journal of politics and law* 8 (1), s. 83-93.
- Jug Rossii (2016). *O nas* (<http://southru.info/as.html>, 1.11. 2016).

- Jungbauer, R (2011). *Druhy soudobé diplomacie* (<http://www.iir.cz/article/druhy-soudobe-diplomacie>, 30. 11. 2011).
- Kalaj, G. (2015). Geopolitičeskije processy na severnom Kavkaze a jich vlijanije na etnopolitičeskije situaciju v Karačajevo-Čerkesskoj respublike. *Vlast'* (5), s. 194-197.
- Kalmycko (2016). *O respublike* (<http://www.kalmregion.ru/o-respublike/sotsialnaya-sfera/>, 27. 10. 2016).
- Kavkazskij uzal (2016). *O nas* (<http://www.kavkaz-uzel.eu/articles/AboutCaucasianKnot>, 1. 11. 2016).
- Kirejev, Ch. S. (2009). Severnyj Kavkaz na perekrestke geopolitičeskich interesov mirovych deržav. *Meždunarodnaja žizň* 2009 (11), s. 1-3.
- Kolossov, V. - Toal, G. (2009). Nestabilnosť na severnom Kavkaze i sovremennaja rossijskaja geopolitičeskaja kultura. *Vestnik obščestvennovo imnenija* 2(100), s. 38-54.
- Krasnodarský kraj (2016). *Obščie svidenie o regione* (<http://krasnodar.ru/content/36/show/29838/>, 11. 10. 2016).
- Krym (2016). *Respublika Krym i gorod Sevastopol vošli v sostav Južnovo federalnovo okruga* (<http://rk.gov.ru/rus/index.html/news/340178.htm>, 11. 10. 2016).
- Kulikov A. S. (1999). Trouble in the North Caucasus. *Military Review* (<http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/trouble/trouble.htm>, 1. 11. 2016).
- Laruelle, M (2007). Alexandre Dugin: A "Eurasianist" View on Chechnya and the North Caucasus *North Caucasus Weekly*, 8(6) (<https://jamestown.org/program/alexandre-dugin-a-eurasianist-view-on-chechnya-and-the-north-caucasus/>, 30. 11. 2011).
- Bassin, M. - Aksenov, K. E. (2006) Mackinder and the heartland theory in post-Soviet geopolitical discourse. *Geopolitics* 11(1), s. 99-118.
- Lazarev, V. - Pravikova, L. (2005). The North Caucasus bilingualism and language identity. In: Cohen, J. - McAlister, K. T. - Rolstad, K. - MacSwan, J. (2005). *Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism*

(Somerville: Cascadilla Press), s. 1309-1327 (<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.653.9118&rep=rep1&type=pdf>, 27. 10. 2016).

Ljutvajtes (2001). Rosija i kavkazskij uzal globalnoj politiki. In: Černous, V. V. (2001). *Sovremenyje problemy geopolitiki kavkaza, sbornik naučnych statej* (Rostov na Donu: Izdatelstvo SKNC VŠ), s. 3 -52.

Mackinder, H. J. (1904). The geographical pivot of history. *The geographical journal*, 23(4), s. 421-437.

Mackinder, H. J. (1919). *Democratic ideals and reality: a study in the politics of reconstruction* (New York: Henry Holt and company).

Malashenko, A. (2011). What the North Caucasus means to Russia. *Russie.Nei.Visions* (61), s. 1- 21 (<http://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/ifricaucasianimpactmalashenkoengmai2011.pdf>, 27. 10. 2016).

Malissen, J. (2005). *The new public diplomacy: soft power in international relations*.

Marchmont (2016). *Company History* (<http://marchmontnews.com/About-us>, 1. 11. 2016).

Masters, B. A. (2010). *Encyclopedia of the ottoman empire*. (Infobase Publishing).

Medvědĕv, D. (2010). O vnesenii izmĕnĕnij v pĕrečĕň federalnyh okrugov, utvĕrĕzdenyj ukazom prezidenta Rosijskoj federacii ot 13 maja 2000 N849 i v ukaz prezidenta Rosijskoj federacii ot 12 maja 2008 N 724 Voprosy sistemy i struktury federalnyh organov ispolnitelnoj vlasti (<https://rg.ru/2010/01/21/ukaz-dok.html>, 11. 10. 2016).

Meinig, D. W. (1956). Heartland and rimland in Eurasian history. *The western political quarterly*, 9(3), s. 553-569.

Melvin, N. J. (2007). Building Stability in the North Caucasus. *SIPRI Policy Paper* (16), s. 1- 68 (http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/5875019/Building_Stability_in_the_North_Caucasus.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1478048239&Signature=1qRbnHbt77qgQkiV5ctNt4NB6vY%3D&response-content-

disposition=inline%3B%20filename%3DBuilding_Stability_in_the_North_Caucasus.pdf, 27. 10. 2016).

Ministerstvo obrany RF (2016). *Južnyj vojennyj okrug* (<http://structure.mil.ru/structure/okruga/south/history.htm>, 27. 10. 2016).

Ministerstvo severního Kavkazu (2016). *O ministerstve* (<http://www.minkavkaz.gov.ru/ministry/about/>, 11. 10. 2016).

Murphy, D. T. (1999). "A sum of the most wonderful things": Raum, geopolitics and the German tradition of environmental determinism, 1900–1933. *History of European ideas*, 25(3), 121-133.

Nation, R. C. (2007). *Russia, the United States and the Caucasus* (<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a463861.pdf>, 1. 11. 2016).

Noble, J. - Kohn, M. - Systemans, D. (2008). *Georgia, Armenia and Azerbaijan*. (London: Lonely Planet).

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics* (New York: Public Affairs).

Nye, J. S. (2006). Think again: Soft power. *Foreign Policy* 23 (2) (<http://foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/>, 20. 9. 2016).

Prokopenko, E. (2010). The Caucasus in the contemporary geopolitical dimension. *The Caucasus & Globalization*, 4(3-4), s. 24-28.

Putin, V. (2000). *O polnomočnom predstavitele prezidenta Rossijskoj federacii v federalnom okruge* (<http://base.garant.ru/12119586/>, 11. 10. 2010).

Republika Dagestán (2016). *Kratkaja spravka* (<http://president.e-dag.ru/respublika/2013-03-24-22-29-26>, 11. 10. 2016).

RFE/RL (2016). *About RFE/RL* (<http://www.rferl.org/p/4481.html>, 1. 11. 2016).

Rosstat (2015). *Regiony Rossiji. Osnovnyjecharakteristiki subjektov Rossijskoj federacii* (Moskva: Rosstat) (http://www.gks.ru/free_doc/doc_2015/region/subject.pdf, 27. 10. 2016).

Severní Osetie-Alanie (2016). *O Respublike Severnaja Osetija-Alanija* (<http://www.rso-a.ru/o-respublike-severnaya-osetiya-alaniya>, 11. 10. 2016).

- Shaffer, B. (2009). The geopolitics of the Caucasus. *Brown Journal of World Affairs* 15(2), s. 131-142.
- Schwartz, M. (2009). Russia ends operations in Chechnya. *New York Times*, 16. 4. 2009 (<http://www.nytimes.com/2009/04/17/world/europe/17chechnya.html>, 30. 11. 2016).
- SKFO (2016a). *Respublika Dagestan* (<http://skfo.gov.ru/skfo/content/rd/>, 11. 10. 2016).
- SKFO (2016b). *Čečenskaja respublika* (<http://skfo.gov.ru/skfo/content/chr/>, 11. 10. 2016).
- SKFO (2016c). *Respublika Ingušetija* (<http://skfo.gov.ru/skfo/content/ri/>, 11. 10. 2016).
- SKFO (2016d). *Respublika Severnaja Osetija-Alanija* (<http://skfo.gov.ru/skfo/content/rso-a/>, 11. 10. 2016).
- SKFO (2016e). *Kabardino-Balkarskaja respublika* (<http://skfo.gov.ru/skfo/content/kbr/>, 11. 10. 2016).
- SKFO (2016f). *Karačajevo-Čerkeskaja respublika* (<http://skfo.gov.ru/skfo/content/kchr/>, 11. 10. 2016).
- SKFO (2016g). *Stavropolskij kraj* (<http://skfo.gov.ru/skfo/content/sk/>, 11. 10. 2016).
- Spykman, N. J. (1942). *America's strategy in world politics: the United States and the balance of power*. (Transaction Publishers).
- Tiškov, V. A. - Žuravskij A. V. - Kazmina O. E. (2008). *Narody Rossiji: Atlas kultur i religij* (Moskva: Dizajn, Informacija, Kartografija).
- Trenin (2001). *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization* (Moskva: Carnegie Moscow center).
- Ústava RF (1993). *Ústava Ruské federace* (<http://www.zakonrf.info/konstitucia/>, 27. 10. 2016).
- Warf, B. (2006). *Encyclopedia of human geography*. (Sage Publications).
- Yuga (2016). *O projekte* (<https://www.yuga.ru/about/>, 1. 11. 2016).

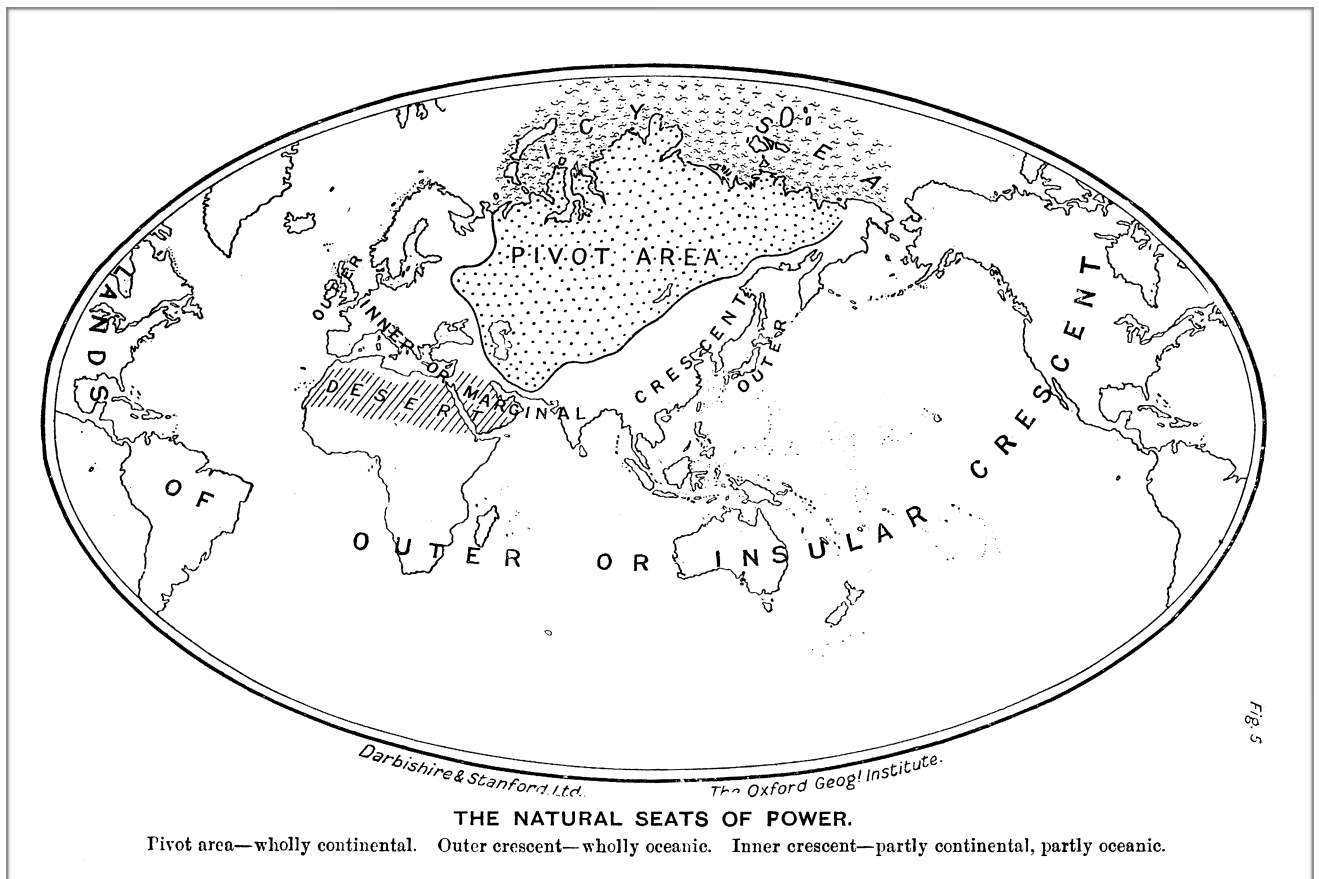
Žarimov, P. (2007). Geopolitičeskaj situacija i problemy mežetničeskich otnošenij na severnom Kavkaze. *Vlast'*(9), s. 45-48.

Resumé

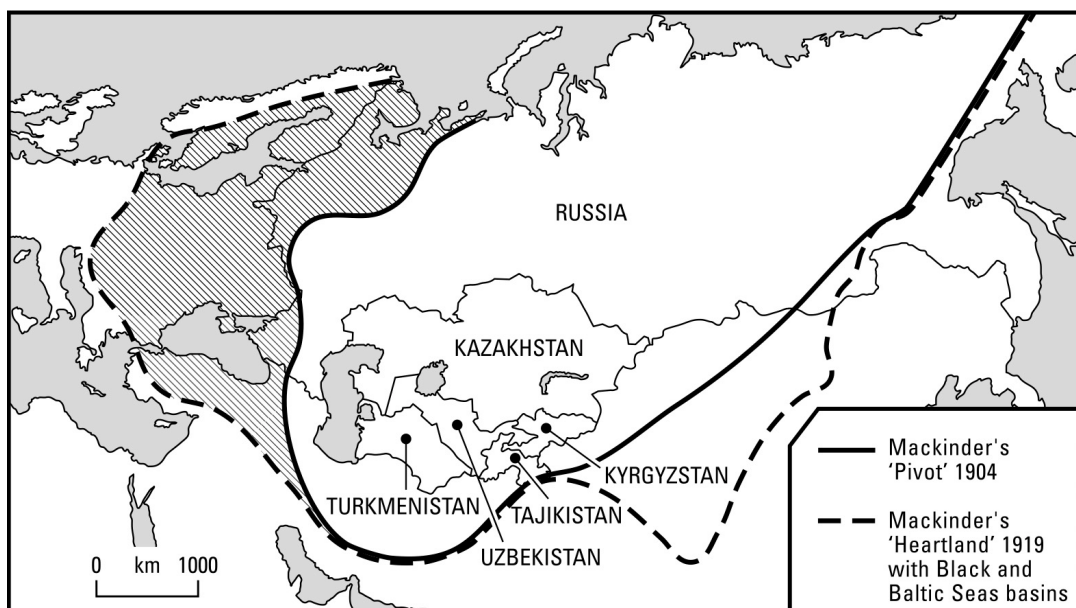
This work's subject is a research on clash of interests between Russia and other external actors in the region of North Caucasus. Theoretical framework is based on a concept of soft power and geopolitical theories. The work is paying attention to theoretical basis in a first place. Using quantitative approach to a content analysis we define partakers (actors) that appear in the region. Their activities are then divided into three sectors, which are circumscribed by soft power grounds. Those sectors are — political, economical and a socio-cultural. Even though there's a apparent domination of Russian Federation in all the sectors, it became clear that, in last years, Caucasus started opening itself to the world. Foreign actors are active here in different degrees, and they have different goals. Opening of the Caucasus to the Foreign actors could be perceived as Russia's attempt to stabilize the region. In this work, we use great deal of both English and Russian scholarly literature, as well as articles based on the content analysis.

Přílohy

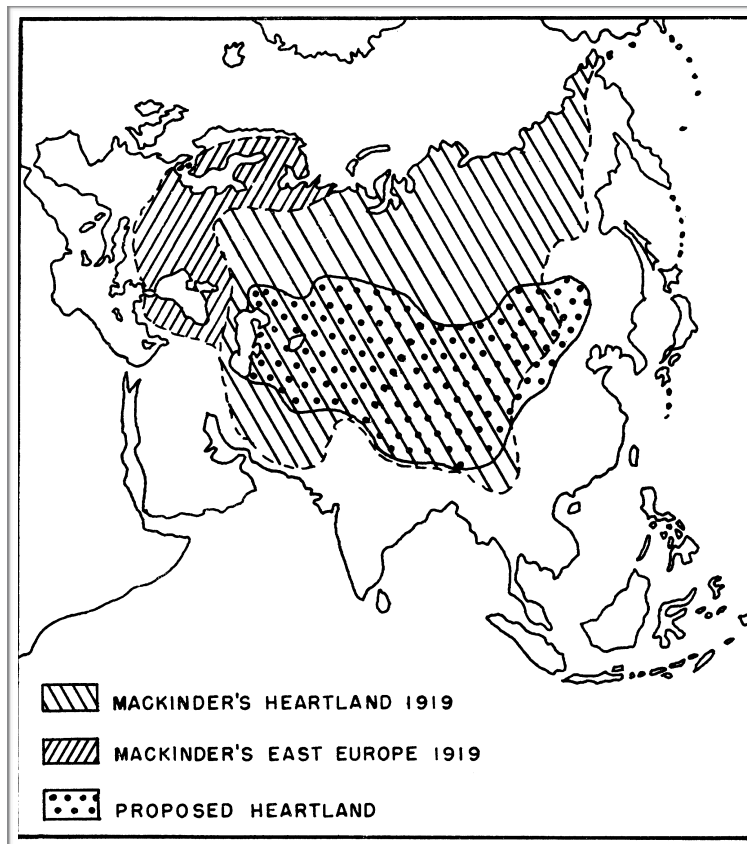
Příloha 1: Pivovní oblast dle H. Mackindera [Mackinder 1904: 435].

Příloha 2: Rozdíl mezi Pivovní oblastí (1904) a Heartlandem (1919) v Mackinderově teorii [Megoran-Sharapova 2005: 9]

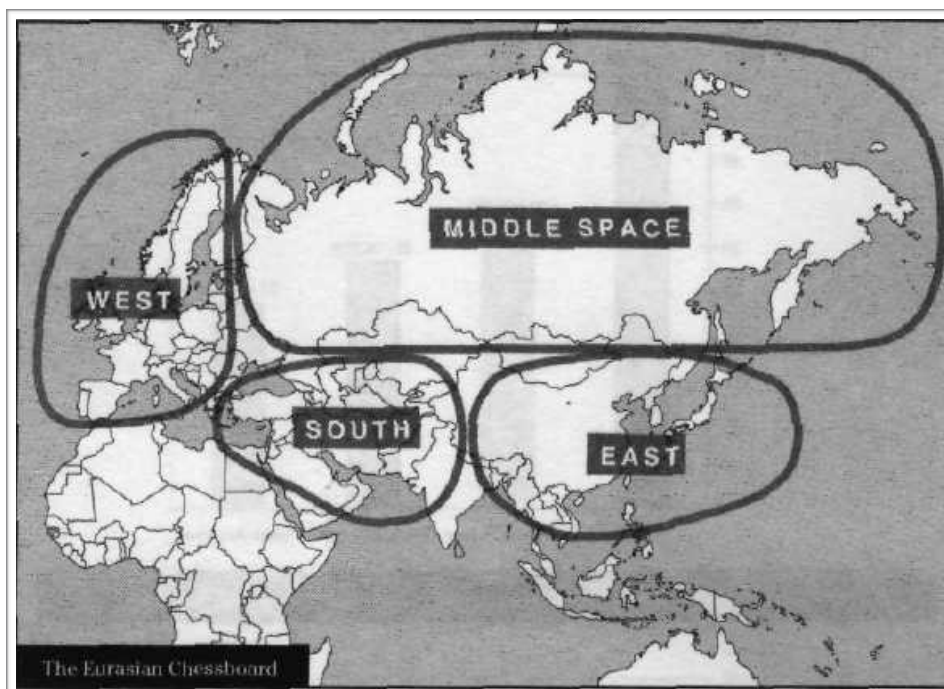
Příloha 3: Heartland podle D. W. Meiniga [Meinig 1956: 561]

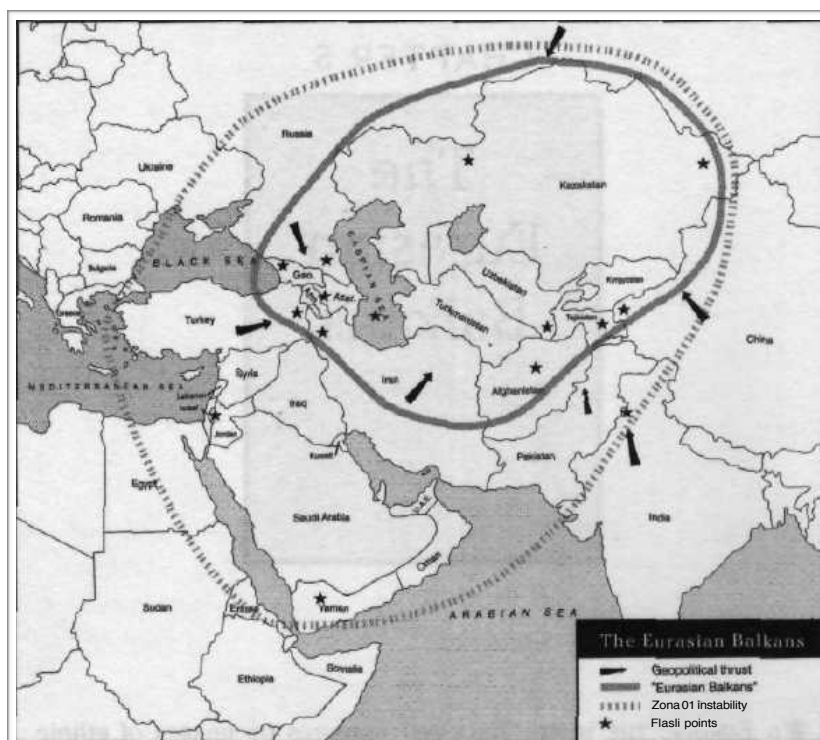
Příloha 4: Euroasijská konvergentní zóna dle S. Cohena [Cohen 2005: 5]

Příloha 5: Velká šachovnice dle Z. Brzezinského [Brzezinski 1998: 34]

Příloha 6: Globální zóna prosakujícího násilí dle Z. Brzezinského [Brzezinski 1998: 124]

Příloha 7: Geografická mapa Kavkazu¹⁸

Příloha 8: Geografická mapa severního Kavkazu a vymezení SKFO¹⁹

¹⁸http://www.grida.no/graphicslib/detail/the-caucasus-ecoregion-topographic-map_a6b6, 27. 10. 2016

¹⁹ <https://eurasiangeopolitics.com/north-caucasus-maps/>, 27. 10. 2016, upraveno autorem.

Příloha 9: Severo-kavkazský ekonomický rajón²⁰

Příloha 10: Výsledky obsahové analýzy

Heslo	Aljazeera	Asia times	BBC	New York times	Rossijskaj a gazeta	Celkem
Severní Kavkaz	5	—	11	7	31	54
Adygea	—	—	—	—	18	18
Čečna	19	16	19	14	21	89
Dagestán	4	—	1	15	26	46
Ingušsko	1	1	—	3	16	21
Kabardinsko-Balkarsko	—	—	—	—	15	15
Karačajevsko-Čerkesko	1	—	—	2	9	12
Severní Osetie - Alanie	1	—	1	5	16	23
Krasnodarský kraj	—	—	—	—	9	9
Stavropolský kraj	—	1	—	7	15	23

Média	Politický sektor	Ekonomický sektor	Sociálně-demografický sektor
Caucasus times	2	3	2
James town	2	1	—
Marchmont news	—	4	—
Radio free Europe	18	1	—
Kavkaz-uzel	17	4	—
Yuga	5	2	3
Southru	—	—	—
Adigea Today	—	—	—
Grozny inform	5	4	3
Ria Dagestán	7	5	6
Ingushetia	2	1	3
KBBRIA	—	—	1
09-n	—	—	—
Osetia times	—	—	—
Kubnews	1	—	—
Stpravda	—	4	1
Celkem	59	29	19